

VII. ÉVFOLYAM.
1918

MÁJUS

MEGJELENIK
MINDEN-HÓ-
ELBEJÉN.

ART ES JÓVÓ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁRS-
SÁG ALMÉRÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRATAI.
AZ ÖN-ÉS KULTURBIZOTTSÁGOK KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL TERJEKEDŐ

ÉS DR. PAKTAI JÓZSEF

S. A. SORIN (ST. PETERSBURG): DOPPELBILDNIS

S. A. SORIN (SZENT PÉTERVÁR): ÜNNEP DÉLUTÁN

A „Mult és Jövő” 1918 májusi műmelléklete

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI ÉS
KRITIKAI FOLYÓIRAT. AZ ORSZÁGOS MAGYAR IZR.
KÖZMÍVELŐDÉSI EGYESÜLET KULTÚRBIZOTTSÁGA
:: KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL ::

Megjelenik minden hó elsején. Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Budapest, VI. kerület, Podmaniczky-utca 6. szám.
Telefon: 146-92. Előfizetési ár egész évre: 30 korona.
Díszkiadásban 40 korona. Omiketagság 4 koronával több.

SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF. * VIII. ÉVFOLYAM, 1918. MÁJUS.

DR. FRISCH ÁRMIN: ZSIDÓ KÖZÉPISKOLA

„Keresztény Magvető“ az 1848: XX. t.-c. végrehajtásával kapcsolatosan szóvá teszi, hogy a magyarországi zsidóknak most már részt kell venniük azoknak a feladatoknak a terhében is, melyet az ország többi felekezete középiskolák fenntartásával magára vállalt. Egyenesen felszólítja a kormányt, szerezzen biztosítékot aziránt, hogy a zsidóság a nemzetnevelés feladatát a *középoktatás terén hívei számarányának és vagyoni helyzetének*, valamint a törvény végrehajtása következtében nyert segítség mértékének megfelelően fogja teljesíteni. A cikk további folyamán a lap még azt a tételt is felállítja, hogy a nemzeti műveltség érdeke megköveteli az egyes felekezetek közreműködését, hogy a felekezeteknek nem szabad félvállról venni azt a kötelességüket, hogy az ország kultúrértékeit a maguk szellemével és a történetükben kialakult irányzatokkal gazdagítsák.

Eddig a „Keresztény Magvető“. A cikket az „Országos középiskolai tanáregyesületi közlöny“ legutóbbi száma kivonatossan és hallgatag helyesléssel közölte. S mi kérjük: okvetlenül szükséges-e hogy minket a zsidóságon kívül álló körök és tényezők figyelmeztessenek mulasztásainkra? Okvetlenül szükséges-e, hogy a nemzsidó felekezeti sajtótermékek az igazság látogatásával az ő híveik köztudatába bevigyék azt a megítélésünket, hogy — jóllehet a mi gyermekeink látogatják a középiskolát a legnagyobb arányban, jóllehet a mi gyermekeink veszik igénybe a legnagyobb mértékben a középiskolák kultúrmunkáját — mi vagyunk az egyedüli felekezet, amelynek tagjai semmi szükségét nem érzik annak, hogy középiskolát felállítsanak, melynek tagjaiból teljesen hiányzik az a készség, hogy az ő középiskolájuk is végezze ennek

a kultúrmunkának egy bizonyos hányadát? Kérdezzük intelligens vezetőinktől: tudnának-e becsületes őszinteséggel felelni, ha ilyesféleképpen szólnának hozzájuk: A zsidóság élete, története, erkölcse, világfelfogása — úgy mondjátok — olyan érték a ti szemetekben, amelyért ti a halálos kalapácsütéseket és a bosszantó tűszúrásokat egyaránt semmibe sem veszitek. Miért van hát az, hogy közületek éppen azok, akik szellemileg és erkölcsileg már magasabb és szélesebb látókörűek, miért van az, hogy akik közületek a műveltség forrásait már jobban megközelítették, hogy hát éppen a ti kultúrált embereitek semmit sem vettek fel magukba abból, amit a ti történetek, a ti kultúrátok, a ti vallásfelfogástok, a ti erkölcsötök az emberiségnek adott. Hogy van az, hogy a művelt, a tanult zsidó erkölcseiben, gondolkodásban semmi sincs abból, amit ő a zsidóságból kapott? Miért nem vágyódik a zsidó olyan kultúrismeretekre, amelyeket csak az ő, csak az ő multja, csak az ő szelleme teremtett meg? Miért nincs középiskolátok? A kultúra útjain rohanva kocsikáztok, der miért mindig a szomszéd fogatán?

Nem tudjuk, hogy vezetőink hallottak-e valamikor ilyen és ehhez hasonló kérdéseket? Mi, akik középiskolában tanítunk, már sokszor felkaptuk ezt a rébuszt tanítótársaink és paptársainktól. És ami a legbántóbb a dologban: ezek a kérdések nem is mindig rosszakaratból erednek. De akár jó-, akár rosszakaratból történik, nekünk az ilyen kíváncsiaskodások mindig arcunkba kergetik a vért. Mert soha elfogadható magyarázatát a dolognak adni nem tudjuk. Azt a szégyenünket ügyebár nem vallhatjuk be, hogy a mi szellemi vezetőink, akiket sok szép és nemes ténykedésükből ismerni vélnek, érzéketlenek aziránt, hogy isko-

lák ápolják a szellemet, hogy az iskoláknak bizonyos erejük van, hogy az iskolákban világnézetek csiszolódnak ki, hogy világnézet, amely mögött nincs iskola, csak nemzedékeken, de évszázadokra szóló generációkon át nem tarthatja magát. Nem vallhatjuk be azt, hogy a mi művelt vezetőink nem tudják, hogy a középiskolák a zsidóság legnagyobb és legerősebb várai volnának és lehetnének.

Hallgatva, vagy hogy valamit mégis csak mondjunk, elővesszük azt az elkoptatott kifogást, hogy rólunk az állam nem gondoskodott, nekünk nincsen felekezeti vagyunk, mi a középiskolát csak az állam kezében szeretjük látni. Hallgatnunk kell és nincs szavunk arra sem, ha véletlenül eszünkbe juttatják a történeti tényeket, azt, ami igaz, hogy az emancipáció óta a zsidó hitközségek a legkisebb ürügyet is elégnék tartották, hogy iskoláikat feladják. Hogy még ma is a községek a legfölszegesebb tehernek az iskolát és a vele járó költségeket tekintik. Hogy nálunk Magyarországon akárhány ilyen iskola volt és van még ma is, amelyet jóakarattal és hozzáértéssel lehetett volna és lehetne középiskolává kiépíteni, de nem tették, mert a magyar zsidó közvélemény a kultúrát és az ifjúság nevelését nem tartja felekezeti feladatnak,

Tudjuk, hogy vannak mentségeink is. Az egyik — és ezt igen komolyan kell vennünk — eminenter zsidó kérdés. Azt mondják és hangoztatják: a zsidó ne állítson középiskolát. Ne állítson azért, mert a középiskola neveli az ország értelmiségét és nekünk zsidóknak, akik komolyan vesszük azt a törekvésünket, hogy a haza megbecsüljön és értékeljen, komolyan vesszük azt, hogy értékes munkásai legyünk a honi műveltségnek, a haza fellendülésének, nekünk a nemzeti életre való nevelésünk szempontjából is korán kell megismerkednünk azzal a milieuval, amellyel együtt és amelynek javára akarunk dolgozni. A mi társadalmi elszigeteltségünk rajtunk kívül álló hagyományoknak a folyománya ugyan, de mivel mégis csak fennáll, nekünk annak megszüntetésére gondolnunk kell. És mert ez az elszigeteltség az egymásnak meg nem értéséből származott, az iskola az egyetlen hely, ahol ez a kölcsönös megértő érzés jobban lesz összekovácsolható. Egyelőre az iskola az egyetlen hely, ahol állandó, közvetlenebb és fesztelenebb viselkedés lehetséges. Az iskola padjain nyerhetnek ifjaink barátokat és a zsidóság megértőket. Ha lassan is, de itt talán inkább morzsolódnának le azok a régi, mohval benőtt válaszfalak. Azzal érvelnek, hogy az itteni levegőben más színt és más megvilágítást kaphatnak azok az évszázados igazságtalan és ellenséges megítélések, amelyekkel minket illetnek és reményünk lehet, hogy a már itt felismert becsületes és értékes törekvésünk nem marad nyom nélkül. A nemzsidó

iskolában nevelt zsidó ifjúság a magaviseletével közelebb hozza a zsidó lelket a nemzsidóéhoz és mialatt a magyar társadalmi életre való készülsége jobban megizmosodik, egyúttal természetlenné teszi, vagy legalább hacsak részben is, de elterméketlenülíti a későbbi izoláltság iskolai magvait.

De amennyire igaz, hogy a zsidó ifjúnak a történeti magyarság levegőjében is föl kell melegednie, amennyire igaz, hogy a zsidó ifjúságnak a magyar történeti érzések hatása alatt is kell alakulnia, hogy neki bele kell kapcsolódnia abba a környezetbe is, melyben ő később élni és dolgozni fog, szeretnie kell azokat az eszményeket is, melyeket itt ápolnak — anyira igaz, hogy az odavaló utat rosszul választottuk meg. Nemcsak a tényekben bizonyultak hiúknak azok az oly szépen szőtt ábrándok, de elméletben sem állják meg helyüket. Nem sikerült nekünk a szívek megnyerése. Egy lépéssel sem jutottunk előbbre a kedvezőbb megítéltetésben. Ifjaink körül az iskola padjaiban nem szövődnek örök barátság kötelei. Ahelyett akárhány esetben az elkeseredés és a magával való meghasonlás minden életkedvet megemésztő mérge előli a legszebb tehetségeket és a legszebb reményekre jogosító életkedvet. Akárhány esetben bizonyos vélt, vagy tényleg elszenvedett igazságtalanságok csak a pesszimiztikus világlátásra való képességeket növelik, a minek folytán ezek az ifjak csak a boldogtalan, embertelen és vallástalan elemeket gyarapítják, akiknek munkásságában sem a zsidóságnak, sem a társadalomnak nem lehet öröme.

Ahhoz, hogy a zsidóság teljesíthesse az ő világraszóló hivatását, hogy a zsidóság mindenütt becsületet szerezzen ennek a gondolatnak, melyet a zsidóság eszméje képvisel, hogy a zsidó igazán megszentelje az ő egyistenségét, ahhoz más utak kellene, mint amelyeken az utolsó évszázadban jártunk. Ahhoz a zsidóság erősebb egyénesítésére van szükség. Nem azt akarjuk vele mondani, hogy izoláljuk ifjúságunkat és zárjuk el előle a más felekezeti és más világszemléletet hirdető iskolákat. Ez örök és kijavíthatatlan hiba volna. De igenis, csontosodási pontokat kell teremtenünk a zsidóságnak, ahol a zsidó szellem és a zsidó erkölcs energiái felszabadulhatnak és ahonnan a zsidó szellem erkölcsi áramlatai üdvösen hathatnának. A zsidónak módot kell nyújtania arra, hogy a saját asztalánál is lakmározhasék. A zsidónak tudnia kell, hogy az ő zsidósága, az ő környezete is ad neki olyan erőket, kölcsönöz neki olyan hatásokat, melyek a nemzet klenodiumaként szerepelhetnek. Annak a zsidó gyermeknek, még ha állami, sőt ha nemzsidó felekezeti iskolának is a növendéke, éreznie kell, hogy az ő felekezete is át van

hatva attól az igyekezettől, hogy a maga egyedeit a művelt emberi társadalom számára nevelje. Neki maga alatt kell éreznie a zsidóság zsidójellegű misszió tudatát. Neki maga alatt kell éreznie a zsidóságnak azt az erőfeleslegét, amellyel nemcsak a maga egyéneinek erkölcsi alapzatát erősíti, hanem a környezete légkörét is eszményi melegséggel hevíti át. A zsidó ifjúnak éreznie kell, hogy akik mögötte vannak, akiknek erkölcsi felelőssége és erkölcsi védelme alatt éli az ő közösségi életét, azok minden ideális területtel kapcsolatot keresnek és a sajátos világszemléletükkel meg akarják szentelni, át akarják idealizálni az életet. Hogy a zsidó sehonnan sem hiányzik, ahol emberszeretet, egyetemes emberséget és a harmóniáért dolgozó lelkeket kultúrával nevelik egy becsületes, igaz és nemes életfelfogásra. A zsidó ifjúnak éreznie kell, hogy az ő felekezete nemcsak egyéneivel gyarapítja a kultúra képviselőit, hanem áldozatkészségével kultúrintézeteket is fenntart, amely zsidóságával egy sajátos, egy speciálisan zsidó, egy egyetemesen harmonikus szint kölcsönöz minden kultúrmunkának és minden kultúrtörekvésnek.

Öngyilkossági szándék nélkül semmiféle felekezet nem mondhat le arról a munkásságról, amellyel a világnézetek kialakulására befolyással van. Nem igaz, hogy az az ideális állapot, ha az állam látja el az oktatást az egész vonalon. Az állam kötelessége, hogy annyi iskolát állítson fel, ahányra szükség van és annyiféle iskolát szervezzen, ahányféle munkakör az országban van. De minden filozófikus ideológia tartozik a köznek azzal, hogy a maga eszményeivel megtermékenyítse a közfelfogást. Tartozik vele, hogy minden eszmeáramlattal leszögezze a maga álláspontját és igyekezzék a közfelfogást értékesebbé, többoldalúvá tenni az ő meg látásai, az ő megvilágításai, az ő megítélései és az ő beállítási révén. Magyarországon minden felekezetben él ennek a kötelességnek a tudata és él a magyar zsidóság lelkében is. Meg is lehetne csinálni. Csak ki kellene mondani, hogy az 1848: XX. t.-c. végrehajtásából a magyar haladó zsidóságra jutó kvótának legalább a fele magyar zsidó középiskolák dotálására fordítandó. Csak a felét mondjuk, mert a másik felével a középiskolai vallásoktatást kellene alátámasztani. Az állami segély — nézetünk szerint — nem szolgálhat másra, mint egyetemes magyar zsidó kultúrintézmények megalkotására. Az egyes hitközségek mindig segíthetnek magukon és a magyar zsidóságnak nem szabad arra gondolnia, hogy most már a kultuszadók apasztásával enyhítsen a hívők anyagi terhein. A zsidó hitközségek majd csak kibírják a terheket.

A zsidó középiskola kérdését szőnyegen kell tartani és hozzá kell látni a minélelőbbi megvalósításához. Fiúközépiskolákat és leányközép-

iskolákat egyaránt! Nézzenek körül. Mikor az egyetemi pálya a leányok előtt megnyílt, az ország minden felekezete sietett, hogy leányiskoláinak egy részét középiskolai típusúvá tegye. Sok helyütt egészen új felekezeti leánygimnáziumok keletkeztek. A katolikusok, a protestánsok mindenütt sietnek, hogy a leánynevelésnek egy határozott és kimondott vallási tartalmat is adjanak. S mikor egy felekezete sincs az országnak, amelynek leányei oly nagy kontingensét szolgáltatnák az egyetemnek, mint a zsidók, amikor a zsidó intelligencia nagyobb mértékben szorult reá, mint az ország nem zsidó intelligenciája, hogy leánygyermekait tudományos pályára nevelje, mért ne legyenek, mért ne legyen *mutatóban legalább egy zsidó leányiskola?* Hát nem tudja mindenki, hogy egy zsidó műveltségű asszonygeneráció létérdeke a zsidóságnak, hogy olyik átöröklött zsidó betegség a műveltebb középosztályú zsidó asszony világszemléletéből ered. Mikor mindezt tudjuk, látjuk, mikor mindezekről állandóan beszélünk — mindennel foglalkozunk, csak azzal nem, hogy női intelligenciánkat a magunk eszméivel, a magunk vallásának neveljük? Tessék végigkérdezni a magyar felekezeteket, mire büszkék? Mind arra, hogy intelligenciát nevelnek saját maguknak, kulturát a hazának, mind arra, hogy iskoláik vannak, hogy kultúrközpontjaik vannak, hogy internátusaik vannak. Nálunk pedig illő és elegánsnak tartják, hogy más felekezet iskolájába küldjük ifjainkat. És míg a többi felekezet kellő vértetéssel bocsátja ki a maga embereit az életbe, a mi ifjúságunk lába alól eltűnik a zsidóság erkölcsi alapja, a mi ifjúságunk az életben teljesen idegenül áll minden a zsidó szellemet érdeklő dologban. S ezek az ifjak a későbbi zsidó hitközségi elnökök és előljárók és ezek a leányok a zsidó nőegyletek elnöknői és vezetői lesznek.

Nem! Nekünk ezen segítenünk kell. Nemcsak az évek óta tető alatt levő zsidó gimnáziumot kell végre rendelkezésének átadnunk, hanem gondoskodni kell arról is, hogy az országban minél előbb és minél több fiú és leányközépiskola működjék. Nem lehet ok az alapok hiánya. Ha valamely eszme propagálására lelkes és odaadó férfiak akadnak, az eszme mindig megvalósult. Mindig volt pénz olyan becsületes és olyan szükséges intézményekre, melyek után a zsidó köztudat vágyódott. Meglesz és megvan minden, amit azok akarnak, akiknek egyéni súlya irányítólag hathat. S megvan mindig minden, amikor becsületes érzés és becsületes gondolkodás a lelkeket megfogja. Különben most már biztosítani is lehetne a középiskolákat részben az 1848: XX. t.-c. végrehajtásából előkerülő összegekkel. S ami még azonfelül szükséges, szabad bízni a zsidó szívekben, a zsidó áldozatkészségben.

JÁNOSII ENGEL JÓZSEF: „A MARRANÓK“¹

ELŐJÁTÉK.

Szín: a Sierra Guadarama egyik elrejtett völgye.

nemes Abrabanel-ház leánya, Dolores, fájdalmasan búcsúzik szülői otthonától, melyet a mai napon el kell hagynia, hogy mint Mánuelnek, az ő unokabátyjának, a király kincstárnokának, hitvese a spanyol királyi udvarba kerüljön. Annál nehezebben esik válása, mert igazszerelemmel nem Mánuel, hanem egy keresztény lovagot, Don Gozalvót szereti, kit, amióta egy diadalmenetben megpillantott, nem bír feledni. A lovag is szereti őt, de Dolores fájdalmasan lemond arról, hogy az övé lehessen és atyja kívánságát teljesítve, Mánuelnek nyújtja kezét.

Don Jákob Abrabanelt, Dolores ősz atyját, vezeti ki most a házból Jákob testvérfia, Bernardo, és öreg hű szolgálója, Dávid. Jákob a nyugágyra dől le és magához hívja Dolorest, hogy fölfedje neki a család tragikus múltját és óva intse a veszélyekre, melyek reá mint marranóra a királyi udvarban és az inkvizíció székhelyén leselkednek. Végtelen szomorúsággal, lassan elkezd:

Ősz volt fejem, midőn meghallgatott
Az Úr s megáldá meddő nőmnek méhét,
Soká gyermektelen házasságunk.
Anyád mintha sejtette voln' előre,
Hogy önmagát ki kell pótolnia.
Az inkvizíció azon időben
Kezdé meg szörnyű működését. Romlást,
Átkot, veszélyt hozott emez országra,
Amelyből minket — hajh! — kiűzetett.
Rég észrevették a sóvár irigyek,
Hogy számos hitfelünket láthatólag
Megáldja Isten. Nőtt a gazdagságunk,
Nagy volt a tekintélyünk. Ámde sajnós,
Hogy mindég megjelent Izrael átka,
Ha sorsuk fényteljessé alakult,
Hogy önmaguk hibáival lerontják
Sok küzdelemben nyert jogaikat.
Mit egyeseknek érdeme kivívott,
Azt élvezték méltók, méltatlanok,
Ám amit egyesek vétkeztek, érte
Minden zsidónak lakolnia kellett,
Bűnösnek, büntelennek egyaránt.
És végzetünket mégis elfelejtik!
A nőknek hiú fényűzési vágya,
Törekvésük hivalkodó pompára,
Az udvar hölgyeit hogy túlragyogják;
Sok ifjúnak a fékevesztettsége,
Kik a tan buzgó tanulmánya helyett
A grandfiakkal esztelen vígadva

¹ Jánosii Engel József „J. E. de Sinoja“ írói álnev alatt adta ki ezt a történelmi drámát 1900-ban német nyelven. A tragédia a XVI. század első felében játszódik le, amikor a spanyol inkvizíció üldözése elől egyes zsidók kényszeráttéréshez folyamodtak és külsőleg mint keresztények élve, titokban a zsidó vallás törvényeit követték. Ezek voltak a marranusok. J. E. de Sinoja értékes drámáját most Kiss Lajos lefordította magyar nyelvre és ebből közöljük a dráma cselekvényét kivonatossan összefoglaló érdekes részleteket.

Eltékozlák az apai vagyont,
Arcátlanul tiporva az erkölcsöt;
Nagy kincsek halmozására sóvárog
Némely ember, ám az a hit, hogy minden
Zsidónál nagy kincsek találhatók:
Ezért gyűlöltek a hatalmasok
S a vad papok csak ingerelték őket.
Hiába hangzott bölcseink intése,
Korlátozásra intő szózatuk
Lepattant amazok kemény szívéről,
Kik azt hitték, hogy helyzetük örök.
A gyűlölet gyümölcsei majd megértek.
Valamint a vihart villámcsikázás
Morajló mennydörgés előzi meg.
Úgy sejtette gyászos idők jövését,
Hogy jogainkat megszorítgaták.
Ámde a legrosszabbat mégse féltük
Testvéreink már sok csatában onták
Királyuknak ügyéért vérüket,
Mások pénzükkel áldoztak a honnak.
Igényt szereztünk így a köszönetre,
Ki hálás, nem lehet igaztalan:
Így gondolok, mert sajnós mindig
Önámításra hajlandó a lélek.
Mint egykor az özön, sújtott le minket
A rendelet: „Három havon belül
Spanyolhont minden zsidó hagyja el“;
Ki ezután még itt találtatik,
Kegy nélkül tűzhalálnak martaléka.
Tanácskozásra gyűltek össze mind
A két országnak hitközségei.
Reméltük, hogy — mint eddig gyakran — most is
Nagy pénzösszegnek áldozásáért
Javunkra változik a rendelet: Hisz
Fegyverkezésben kiürült a kincstár,
Az új mór háborút nem vezethette.
Azt is gondolták mások, hogy csupán
Ürügy e rendelet — mint annyiszor —,
Hogy vagyonunkat s pénzünket zsarolják.
Elhatároztuk hát, megkíséreljük
Gazdag ajándokokkal elnyerhetni,
Mit még a vadkan is övének mondhat,
Csak a zsidótól vonják meg: hazát!
Készek valánk minden nagy áldozatra,
Csakhogy megmaradhassunk itt, e földön,
Ahol születünk, hol szülőink csontja
Örökre megpihen; hogy vallásunkat
Kedvünk szerint ápoljuk, szabadon
Imádkozhassunk a mi Istenünkhöz.
Elmentünk az udvarhoz; a királyi
Párhoz kihallgatásra bocsátottak.
Hadviselési költségnek ajánlott
Pénzösszeggel támogattuk kérésünk.
Gazdag pompában, ragyogó teremben
Környezve országuk nagyjaitól
Keggyel fogadtak az uralkodók.
Áldozatkészségünkre sok magas
Méltóságú úr hajlott kérésünkre,
Vitatkoztak mellette s ellene,
Barátaink többsége mellettünk szólt.

Úgy látszott már, mintha a mi javunkra
Esnék a döntés —

(Kezeibe temeti arcát, észrevehető, hogy görcsösen tartja
vissza zokogását; rövid szünet, azután mélyen felsóhajtva
folytatja :)

Másként hangzott, mint reméltük,
Rémes volt a kiábrándulás.
Mert a dühös Torquemada
Kezében a kereszttel,
A megrémült királypárra
Eltorzult arccal rohant
S mennydörgő hangon kiáltá :
„Harminc ezüstért eladta
Judás imádott urát,
Ti már most harmincezerért
Adnátok el? Helyes, itt van!”
Szólt s eldobta a keresztet,
Hogy az csörömpölve esett
A felségek lábaihoz.
Szótlan maradt a királypár,
Merőn bámult kísérete,
A részvét — jaj! — végleg eltűnt.

Torquemada szava hatott,
Kérésünket elvetették,
Megfosztottak hazájuktól
Nagyon sok százezer embert,
Királyuknak hű szolgáit,
Hazájuknak hű fiait,
Ama szerencsétlen napon.
Ami oly gyakran megtörtént,
Megisméltődött most újból :
Keserűen boszúlódott
Minden zsidón, mit egyesek
Elvetemedett lelkükkel
És tetteikkel vétkeztek.

(Az emlékezéstől megrázva megáll; rövid szünet.)

Dávid.

Az új Hámán, Torquemada, győzött,
De sem nem Esztert, sem nem Mordecháj
Nem küldött segítségül Isten.

Jákob.

További kérések hiába voltak.
Csak egy kegyelmet adtak meg nekünk

Ernest Normand : Saul und David

E. Normand : Saul és Dávid

— Kegynek nevezték ezt a véres gúnyt —
 Tagadjuk meg ősi, becses hitünket,
 Keresztséggel legyünk keresztényekké,
 Ki így tesz, az zavartalan maradhat!
 E rémes választás elé állítva
 A legtöbb hittestvérünk elhagyá
 Az országot. Nem mindnyájan mehettek,
 Én sem tehettem azt. Erőszakosan
 Láncolt ide minket a szörnyű balsors.
 A drága jó anyádhoz hazatérve
 Hát megragadtuk a vándorbotot
 S a szomorú csapathoz csatlakoztunk.
 Rettentőbb gyászutat nem tett még nép!
 Csak lassan mentünk; aggok, gyermekek
 Késleltették sietős lépésünket.
 Csak a közelben lévő országútig
 Jutott a vándorlásunk. Ott nehéz
 Betegségbe esett szegény anyád.
 Kegyetlen rendelet tiltá, hogy minket
 Befogadjanak. Így hát menhelyet
 Kellett kutatnom beteg nőm számára.
 A nagykegyelmű Isten megláttatta
 Velem e völgyet. Itt születél, lányom
 Dolores, „fájdalmas kínok szülöttje”.
 Kedves nőm napról napra folyton gyengült,
 A fáradságos útra képtelen lett.
 Reméltem mégis, hogy a gyöngye testen
 Erőt vesz majd az anyaszeretet,
 Javulást küld még a Mindenható,
 S kellő időben érjük el a partot.
 A hasztalan remény nem teljesült.
 Azon napon, amelyen véget ért
 A kivándorlás határideje,
 A drága nőm, anyád, örökre elhúnyt.
 (Szomorú csönd.)

Dolores.

Szegény Anyám! Gyászolva fordulok
 Azon szerencsétlen nap emlékéhez;
 Éltet adván nekem, vesztéd az élted.
 (Magában:) Ily áldozatra méltó nem vagyok!

Jákob.

Ott van a sírja; az erőshitű nőt
 Megszánta az Ég, megkimélte őt
 A kintól, mely reám várt: keresztség vagy
 A quemadero!

Dolores.

Quemadero?

Bernardo.

Így hitták a rettentő helyet, ahol
 Máglyahalált szenvedtek a dicsőök,
 Kik hűen megmaradtak vallásukban.

Jákob.

Testvéreim korán árvákká lett
 Fiúkat gondos oltalmamra bízták,
 Bernardót, úgy mint Mánuelt. Ezekkel

S veled, a csecsemővel —
 Kedves nőm legdrágább hagyatékával —
 Egyedül állék. A határnap elmúlt!
 Gondoltam, éjjel menekülök, ez
 Biztos halált hozott volna reánk;
 Rémes volt, amit résztvevő barátok
 A kivándorlók sorsáról beszéltek.
 Zsákmányra lesve számos fölfegyverzett
 Rablócsapat rejtőzött a hegyek közt.
 Elrablák a szegény utolsó kincsét,
 Meggyalázták asszony s lányaikat,
 Megölték mindazt, aki ellenállott.
 Kínózva éhség-, szomj- s nagy viharoktól
 — A vérbíró halállal fenyegette
 A keresztényeket, kik szállást, ételt
 Mernének adni a menekülőknek —
 Segítlen, rossz betegségtől ragadva,
 Sokan nyomorún haltak meg útközben,
 Mielőtt Carthagenát elérhették.

Bernardo.

Nagyon kevésbé hasonlítható
 Ehhez az egyiptomi szolgaság.

Jákob.

Mit tettem volna? Nem menekülhettünk,
 Nem is maradhattunk. Nélkületek
 Örömmel, nem remegve, léptem volna
 A lobogó máglyára; hisz rám nézve
 Értékét elvesztette már az élet.
 Ám el magamtól nem dobhattam, mert a
 Ti éltetek fenntartásáról volt szó
 S más nem volt, aki gondotok viselje.
 Csalárd véletlen játékára bízva
 Embertelen ellenségnek kezében
 Ti lelketek is odaesett volna
 Az örök kárhozatba.
 Hisz gyakran öltek meg hóhéraink
 Szülőket, hogy hatalmukba kerítsék
 Gyermekeiket, hogy megkereszteljék
 S majdan gonosz céljukra fölhasználják.
 Ilyen sors várt reátok. Így egészen
 Elvesztetek voln' Izrael számára.
 Nehéz bűn terhelt volna engemet,
 Választhattam hát a máglyahalált?
 Keserves harcokat vívtam magamban,
 Nem volt ki-út, nem volt menekülés.
 Balsors erőszakától kényszerítve
 — Megóvni titeket a megromlástól —
 Tettem a gyötrelmes nyomorúságban,
 Mit ily balsors sujtottjai megtettek,
 Fölvettem — véletek — a keresztséget,
 De csak látszatra!
 (Zokogva rejti el arcát; hosszabb szünet.)

Jákob.

Ám a keresztség súlyos áldozatja
 Sem hozta a nyugalmat, mert kevésnek
 Találták a megtértek buzgóságát.
 Sátáni cselelt alkalmazának, hogy
 Megtudják, van-e közöttük eretnek.

Eustach le Seur : König Salomo empfängt die Königin von Saba

Eustache le Seur (1617–1655) : Salamon király fogadja Sába királynőjét

Fölös számmal szórá el országszerte
 Az officium familiarjait —
 — Örültek szentnek mondják ez intézményt.
 A béke tűnik, viszály burjánzik ott,
 Hová romláshozó lépése fordul.
 Templomtornyokról éles szemmel kémlik
 A házakat, honnan nem száll füst a
 Szombatnapon, mert ekkor — jól tudják ezt —
 Hideg marad a zsidók tűzhelye.
 Buzgó ravaszságukkal fölfedeztek
 Egyszer egy földalatti templomot.
 Ajtattal könyörögve, a veszélyt
 Későn vették észre testvéreink
 Az ellenség kezébe estek mind.
 Rettentően kínoztatván mindnyájan
 Együtt szenvedték el a tűzhalált.
 Hang nélkül, bátran léptek a máglyára,
 Miközben Torquemada ördögi
 Hóhérai gúnyolták s lelküket
 E szóval adták ki: „Halljad Izrael!”

(Jákob képtelen folytatni tovább. Hosszabb szünet. Aztán lelkére köti Doloresnek, hogy óvakodjék a rá leskelődő csábításoktól és kerülje a nyilvánosságot. Mánuel megérkezik. Jákob örömmel adja hozzá testvérfiához leányát, Dolorest, feleségül, megáldja őket, aztán meghal. Ezzel végződik az előjáték.)

Dolores tehát a királyi udvarba kerül. Az ünnepélyen mutatják be a királyi párnak; Dolores megjelenésével is megnyeri a királynő kegyét, ki udvarhölgyének teszi meg. De Dolores idegennek érzi magát az udvarban, mindamellett, hogy a királynő barátságosan bánik vele; nem bírja feledni az inkvizitor papok mogorva, sötét tekintetét. Félrevonul, hogy kissé magához térjen az ünnepély zajából és ekkor vész sejtése lopózik szívébe. A veszély közel van, jól sejtí. Gonzalvo, a nemes lovag, fölkeresi Dolorest a magányában; szerelmét nem tudja feledni, kérdezi Dolorest, miért ment nőül Mánuelhez. Dolores nem mondhat mást, csak azt, hogy boldogult atyja kívánságát teljesítette és a maga érzését elfojtotta. A keresztény lovag ostromára azonban azt feleli: „Nem hallgathatom tovább, szennor, ne feledje, hogy Don Mánuel hitveséhez beszél!” Mikor pedig Gonzalvo kitör: „Enyém kell, hogy legyen, kivívom önt,” Dolores azt feleli: „Ne törjön oldani szent köteléket!” A lovag Dolores ellenkezése dacára megcsókolja a kezét, ekkor lép fel Mánuel, Dolores hitvese. Kérdőre vonja Gonzalvot, összemérik kardjukat, Mánuel kiüti Gonzalvo kezéből a kardját. Ez a jelenet mindhárunk sorsára nagy fontosságú, mert a jelenet szemtanuja lesz a háttérben Talavera, az a szűros tekintetű lovag, kitől Dolores az ünnepélyen ösztönszerűleg is összeborzongott. Dolores e párbajból látja meg, hogy férje játékra tette érte életét, most érzi, hogy mennyire szereti őt. Dolores visszanyeri lelki nyugalmát férje szerelmében és nincs hatalom, üldözés, mely megtántoríthatná őt. Mert a kísértés hozzája szegődik: Talavera ugyanis szerelmével ostromolja. Dolores azonban erélyesen visszautasítja. Talavera erre bosszút esküszik: Gonzalvo kardjával megöli Mánuel és Torquemadának úgy tünteti fel a dolgot, hogy a gyil-

kosságot Gonzalvo és Dolores közösen követték el. Torquemadának, a főinkvizitornak, éppen kapóra jön különösen a Gonzalvo elleni vád, mert Gonzalvo, a hadvezér, az ő legfőbb ellenfele s ha őt elnémitja, akkor megtöri a büszke grandoknak ellenállását, kik nem akarják az inkvizíciót törvényes intézménynek elismerni. A Dolores elleni vád pedig arra alkalmas, hogy Don Mánuel hitvesének elitélésével annak nagy vagyonát magának kaparinthassa meg. Még azon éjjel elfogatja tehát Gonzalvot és Dolorest és a „legelvetemültebb” gonoszok börtönébe zárhatja.

III. FELVONÁS, negyedik jelenet.

Az inkvizíció ítélőterme. Komor díszletek. A falakon különböző kínzóeszközök: hüvelykszorító, spanyol csizma stb. A háttér közepén emelvényen fekete posztóval letakart asztal, rajta nagy feszület. Az asztalfőn trónszerű karosszék, fölötte mennyezet. A széken ül Torquemada Tamás, főinkvizitor. Az asztal baloldalán Talavera és egy eretnekbíró, jobb oldalán két eretnekbíró ül. Kétoldalt familiarok.

Torquemada (a familiarokhoz):

Hozzátok ide az átkozott bűnöst,

Belial lányát és kísértőnőt. (Két familiar el. Az eretnekbírák fekete álarcot vesznek föl; Torquemada álarc nélkül. Behozzák a feketébe öltözött Dolorest, ki az emelvény előtt meghajolva megáll.)

Torquemada.

(Dolorest belépésétől kezdve élesen nézi s miközben a nő előbbre jön, mondja magában:)

Minden szentekre! Hisz e nő nagyon szép!

Ne volnék csak főinkvizitor —

Csaknem megbocsátnék a férfinak,

Ki ily nőért játékra tette életét.

(Hangosan:) Ön a hitvese Don Abrabanelnek?

Dolores.

Mánuel mélyen sujtott özvegye.

Torquemada.

A legsúlyosb nemű bűn terheli.

Dolores.

Lelkem szabadnak érzem minden bűntől.

Torquemada.

Ha ártatlannak tudja, védekezzék,

Ne ítéljék el meghallgatlanul,

Védekezés jogát mindenkinek

Megadja a szent inkvizíció.

Dolores.

Haszontalan minden védekezés,

Ha nincs bűnöm.

Torquemada.

Ön nagyon merészen szól,

Szennora, ám ártatlanság álarca

Meg nem téveszti gyakorlott szemünk.

Első eretnekbíró.

Sok ezren álltak már az ön helyén,

De mindegyik bizonyítgatta, nem mint

Ön, ártatlanságát. Nagyon vigyázzon!

Második eretnekbíró.

Ha aztán vallja meg bűnét, midőn
Tanuk s bizonyítékok súlya nyomja,
Súlyosbítottan büntetik; viszont
Mebánó vallomás ényhíthet.

Dolores.

Higyjék,

Nincs, mit bevallanom!

Torquemada.

Állhatatos, no jó, mindent tudunk mi
Ön nélkül is. Vádló, olvassa vádját.

Talavera.

Bűnös viszonyban állott Gonzalvóval,
Vádunk, hogy házasságot tört vele.

(Dolores hevesen elutasító mozdulatot tesz.)

Zavartalan kéjelghetés céljából

A férjgyilkosságra beszélt rá.

Dolores (felháborodással).

Rágalmazás, hazugság, amit mondott,

Hűségesen szerettem hitvesem,

Sohsem szegém meg hűségem iránta.

Torquemada.

Ellenkezőjét bizonyítjuk mindjárt.

Dolores.

Oly alacsonyan gondolkoztok a nő
Méltóságáról, hogy ily gyalázatra
Képesnek tartjátok? Gonzalvo gyilkos? Nem
hiszem!

Talavera.

Majd elhiszi, ha megtudja, hogy a
Holttestben találták Gonzalvo kardját.

Dolores (mintegy megsemmisülve).

Oh szörnyű! Ennyire jutott,

Ily gáztettre vihette a gyűlölet?

Talavera (halkan az eretnekbírákhoz).

Látjátok, mint remeg, hogy a rémület

Magánkívül ragadja, mert kitünt

Saját és szeretője bűne?

(Hangosan:) Bizonyíthatunk Önre még mást is;

Tagadhatja, hogy Ön előtt Gonzalvo

Térdre borult s állítá hő szerelmét?

Dolores.

Igen, ez a királyi parkban történt,

Egyedül voltam, ki nem kerülhettem.

Első eretnekbíró.

Bevallja hát.

Második eretnekbíró.

Ez fontos vallomás!

Harmadik eretnekbíró.
Meg kell jegyezni!

Dolores.
Azóta nem láttam Gonzalvot.

Talavera.
Így, hát előbb már látta?

Dolores
hallgat s a földre szegzi pillantását.

Torquemada.
E hallgatás is bevallást jelent.

Talavera.
Kétségtelen Gonzalvo bűne —
Oly hős, mint ő, csak gyilkossá lehet,
Ha bére biztos. Mint a nap, olyan világos,
A gyilkolást közösen határozták.

Torquemada.
Mit bebizonyított, cáfolhatatlan.

Dolores.
A látszat ellenem vall, ám hazug,
Mégfoghatatlan bár az összefüggés.
Oh, mint gyötör hazug vádaknak kínja
Rettentő, hogyha az ártatlanságnak
Nincs más tanuja, mint a tiszta szív.

Torquemada.
Ismerjük az ily kitörés mivoltát!

Talavera.
Ha gáztettét bevallja, legnagyobb
Fokától a kínzásnak menekül meg.

Dolores.
Kínozhattok halálra, nem tudok
Többet.

Talavera.
Tudunk mi! Még nem végezők;
Többel is vádolják önt.
Jézus Krisztus úrnak hitéhez hűtlen
Lett Ön. Nem gyakorolja a legszentebb
Szent szertartásainkat.
Egyetlen templomban sem látták még
S eddig egyetlen papnak sem gyónt meg még.
Kereszt nem függ az ágyfeje fölött.
S e mulasztási bűnöket tetézte
Tettlegekkel; hallották — szörnyűség —,
Hogy kiáltá a zsidók Istenét!
Nem is gyanu, bebizonyított bűn,
Eretnekség legsúlyosb neme, melyre
Írva van a máglyahalál.
Mit válaszolhat e súlyos vádakra?

Dolores.
Hiszek az Egyetlen, örök, Istenben!

Torquemada.
És az istenfiában?

Dolores
(küzd magával, aztán lassan fölegyenesedik, egyre nagyobb
nyomatékkal, végre ünnepélyesen).

Mint eddig is, hadd szóljak igazat,
Igaz, ha elfér e falak között.
Hadd vessen véget a bűnös varázsnak,
Mit űzni merészeltek itt, nevében
Az igazságnak, melyet eltorzított,
Megszentségtelenített kezetek.
Üres, lényegtelen, formaiságot,
A látszatot tartjátok meg csupán,
Annál gazabbul zsarnokoskodhattok.
Hatalmatok megvan rá — nem a jog,
Hogy engem és hitem elítéljétek.
Mért védeném magam, ha látom, hogy
Szándékosan határozták halálom?
„Szeressd és gyakorold az igazságot,
Kerüld a jogtalanságot!” parancstok,
Ellenkezőjét teszitek. Ez a tan,
Mit a megváltó példája mutat?

S. A. Sorin (St. Petersburg): Skizze S. A. Sorin (Szt. Pétervár): Vázlat

Nem, nem! Szánást, részvétele követel
Mindenkihez! Kegyetlenek vagytok ti.
Zsidó volt — üldözitek a zsidókat.
Türelmes volt — ti türelmetlenek.
Szeretetet tanított — ti gyűlöletet.
A szeretet az Isten adománya,
Hogy állhatna nélküle a világ?
Gyűlölködtök, a tetteitek gyűlölet,
Minden érzésetek gyűlölet uralja,
Jó nem terem a gyűlöletvetésből,
Melyet a nép közé elszórtatok.
— Ha tiszta lényünk, mindegy, hogy hogyan
Imádkozunk a Világteremtőhöz,
Könyörgésünk az Egyetlenhez küldjük,
Avagy a háromegyhez,
Nem változtat az rajtuk, sem mi rajtuk,
Ha cselekedetünk jó, lelkünk istenfélő.
Nem cselekedtek, mint az Istenpapja,
Ember az embernek tettét kulassa,
Lelkületét Isten vizsgálja meg.
Es tudjátok: van egy az emberszívben,
Amit erőszak nem tud elragadni:
Ez a hit, a gyerekszívbe bevészt!
Es most, hogy kérdezetlen kijelentém,
Mi belsőmből meggyőződésnékent buzgott,
Halljátok feleletem a vádlónak:

(Rövid szünet; ünnepélyesen.)

Igaz, hogy én kiáltottam
Uram, a zsidók Istenét,
Nagyon jól tettem azt, mert Ő,
Az Egyetlen, az Istenem!
(Az eretnekbírák mozgolódnak.)

Egy Istent ismer Izrael,
Büszkén vallom, hogy leánya
Vagyok ez üldözött népnek,
Büszkén, hogy zsidónő vagyok!
(Az eretnekbírák felháborodottan kiáltnak fel.)

Torquemada

(dühvel teljesen ugrik fel, összeszorított öklével az asztalra
csap és Doloresre dörgi):

Egy szót se! rettentő blasphemia!

Az eretnekbírák (egyszerre):
Elég! Halálba véle! Mily gyalázat!

Talavera (magában):
Rémesebb lett, miként azt gondolám.

Torquemada (ismét leülve).
Mint én, úgy háborodtatok fel, úgy-e,
Hallván gyalázatos gúnyt, nem bűnbánást.
Szükségtelen tovább is meghallgatnunk,
Miként ő mondja. az eretneknőt,
Tüstént hirdessük ki az ítéletet.
(Doloreshez.) Házasságtörés és férjgyilkosságban,
Hittől elpártolás-, eretnekségben,
Alkereszténységgel megtévesztésben
Találtatott bűnösnek. Mielőtt
Ítéletünk elnémítja a száját,

Amely minket gyalázott, fedje föl
Az átkozott marranó-csöccseléknek
A rejtekhelyeit, amiket ismer,
Mert egymással mind szövetségben állnak,
Hogy kik dacolnak, elérhessük őket.
(Dolores tagadólag rázza fejét.)

(Erősen.) A legkeményebb kínokat szenvedje,
Aztán a guemadero tűzében égjen el,
Isten dicsére s a felség szolgálatára.

Az eretnekbírák (ismétlik).
Isten dicsére s a felség szolgálatára!

Torquemada.

A hitvесе holtteste Önnel ég,
Mert eretnekkélt volt házasságban,
A birtoka a szent egyházra száll!

Az eretnekbírák (összevissza kiáltják).
Ez így helyes! Így is törjénjék!
Főinkvizitor, üdv!

Doloresnek a halálos ítélet után a kínzások első fokát kell már elszenvednie. Ajultan esik össze az első ostorcsapások alatt. És mikor magához tér, már ott van Ines apáca, hogy megbánásra bírja. Dolores azonban nem felel, csak fájdalmasan fohászodik Istenhez, egyesítse drága hitvesével, Mánuellel. Talavera jön most be, hogy — az ő számítása szerint most már megpuhult — Doloresnek ismét bevallja szerelmét és megszöktesse; ámde rosszul számított avval is, hogy bevallja Doloresnek, hogy Mánuelt ő ölte meg. Dolores nyugodtan várja a további kínzásokat, hisz a végükön ott a megváltó halál. Talavera megy, hogy Dolorest kiadja a máglyahalátnak. De hirtelen megfordul a végzet: Bernardo ugyanis kihallgatta a börtön ablakában Talavera vallomását, mit megjelent a minisztereknek és kiszabadul Gonzalvo. Dolorest pedig Bernardo menti meg és hazaviszi oda, ahol apja, anyja és most már Manuel is aluszszák örök álmukat. Dolores gyöngé teste nem bírja ki a roppant szenvedéseket, melyek rázudultak, csendesen várja halálát. Még megéri azt, hogy Gonzalvót kiszabadulva látja, hálát ad Istennek, aki kiszabadítja az ártatlanokat és aztán szeliden kileheli lelkét. Végtelen a fájdalom Gonzalvónak, ki azért kereste fel Dolorest az elrejtett otthoni völgyben, hogy az imádott nőt megkérje magának, mivel most már hitvесе elhaltával szabaddá lett Dolores. Bernardo vigasztalja a nemes lovagot. Gonzalvo örökre a szívébe zárja a forrón szeretett nő emlékét és Bernardo nemességét is, akinek nemcsak élete, hanem becsülete megmentését is köszönheti. Most látja tisztán, kik a marranók:

Most tudom, kik a marranók s mit tesznek,
A jót csak titkon gyakorolhatják,
Gonosz álarcba kell rejtőzniök,
Hogy ne fedezhessék föl a jótévőt.
S fordítva: Szabadon, valláspalástban
Cselekszi a gonoszt az inkvizíció.

Gyűjtsük össze a Mult és Jövő példányait és az év végén hatalmas albumunk lesz. Bekötési tábla 5 kor.

DR. SZABÓ GÉZA:
S. A. SORIN

Páholyban ülő nézők figyelő átszellemültsége, Tamara Karsewina táncosnő gyönyörű mozdulatai, romantikus olvasmányokba elmerülő fehérruhás leányok víziója, fantasztikus frizurájú asszonyok és a háttérben francia bútorok közt menuettet lejtő figurák, — ezek a dédelgetett témái S. A. Sorinnak, a modern orosz zsidó művésznek. Es a régiekre gondolunk, azokra, akik művészelkük áhítatos megnyilatkozásait szinte csupán csak a zsidóságukban keresték és a zsidó miljö meghittségét és az öreg zsidó arcok fájdalmas vonásait próbálták az ecset és véső ritmusaiba önteni.

S. A. Sorin (Szent Pétervár): Akim Wolinszky műkritikus arcképe
S. A. Sorin (St. Petersburg): Portrait des Kunstkritikers Akim Wolinszky

S. A. Sorin (Szent Pétervár) festő arcképe
S. A. Sorin (St. Petersburg)

S. A. Sorin már nem az orosz gettó neveltje. Talán ő már nem is tudja elolvasni sem Bialik verseit, se Perez drámáit és már nem kacag Solem Aléchem aranyos humorán. Ő már csak Akim Wolinszkynak, a finom orosz műkritikusnak modern esztétikai aperszűit figyelni és ki tudja, mikor olykor-olykor pétervári műtermében elmereng, gondol-e ő is chéderkori ifjúságára, egv hosszúkaftános apára és egy ünnepi gertyákat áldó fehérfőkötős anyára? Megjelennek-e művészi fantáziája előtt azok a zsidó fejek, amelyek elődjeinek látomásait hevítették?

S. A. Sorin gyermekkorának történetét nem ismerjük. Ő talán már egészen elkerülte ezt a küzdelmes utat, amelyet az előző orosz zsidó művészgeneráció végigfutott. Mint portréfestő lett hirtelen népszerű és az ezen a téren elért gyors sikerei igen hamar vetették meg jövőjének biztos alapjait. Procul negotiis élhetett aztán művészete fejlesztésének és nemesítésének, amíg elérte azt a fokot, amelyre sok kevésbé szerencsés testvére mint vágyva szomjúzott, megközelíthetetlen hegycsúcsra tekint fel.

S. A. Sorin még fiatal ember, aki művészi alkotásának első állomásait járja. De ezeken az állomásokon is már európai hírnév kíséri. És mire tovább jut, ki tudja ma még megmondani, micsoda értékét fogja még jelenteni a művészetnek és az orosz zsidóságnak, amely e lázas nagy napokban újjászületéséért vajudik?!

EZEN AZ ÉJSZAKÁN...

— CSERNICHOVSKY —

Ezen az éjszakán sápadtan, némán,
Kószál az égen a hold;
És óriás fantomként libeg a hegy
S táncol az úton a kobold.

Ezen az éjszakán oly titkos, csodás
Az álomban ringó világ;
Száz fénylő kis szemtől ragyog ez az éj
S e fénytől szívem oly zilált.

Ezen az éjszakán — ó, szörnyű nagy Ég! —
Vad kínban vajudik a bérc;
Ezen az éjszakán zokog a halom
S kísért a mezőn a lidérc.

És csöndben susognak a lombok a fán
És sír a bús köd betegen;
Ezen az éjszakán oly rút a világ
És minden oly vad idegen...

Héberből fordította: Ács Mór.

S. A. Sorin (St. Petersburg) : Frauenbildnis

S. A. Sorin (Szent Pétervár) : Arckép

PEREZ J. L.: HÁROM AJÁNDÉK

Égmúlt időkben, sok-sok emberöltő előtt, meghalt valahol egy zsidó. Hisz nem oly ritka eset, hogy valaki meghal: örökké élni nem lehet! Megtesznek tehát mindent, ami illő és zsidó sírba földelik el az elköltözöttet.

Alig gurul az utolsó göröngy a sírra — fia még a „kaddis“-t mondja —, amikor a lélek fölszáll Bírájához, az égi Törvény széke elé...

És ahogy megérkezik oda, ott csüng már a bírói asztal előtt a mérleg, amelyen a jótetteket és bűnöket mázsálják.

Megjelenik a védő is, az elköltözöttnek néhai jámbor szelleme, hófehér zacskóval a kezében, s a mérleg jobb serpenyője mellé áll.

És aztán jön a vádló, a volt gonosz szellem, szennyes zsákkal a kezében és a baloldali serpenyő mellé lép...

A hófehér zacskóban a halott jótettei vannak, a szennyesben a gonoszak. A védő kiüríti a zacskót a mérleg jobboldali serpenyőjébe s a jótettek úgy illatoznak, mint a fűszer és tündökölnék, mint az ég csillagjai.

A vádló pedig öntögeti a bűnöket piszkos zsákjából a bal serpenyőbe: — és a bűnök feketék, mint a szén és olvan szagot terjesztenek, mint az égő szurok.

És a szegény lélek áll és bámul: nem is sejtette, hogy jó és rossz között ilyen különbség van. Ott lenn bizony nem tartotta őket egymástól ilyen távolállóknak, sőt nem egyszer föl is cserélte egymással.

A két serpenyő emelkedik és sülyed, majd a jobbik serpenyő száll a magasba, majd meg a baloldali... És a mérleg nyelvecskéje reszket és majd jobbra, majd balra billen... De mindig csak egy hajszálnyival: a halott ugyanis egész egyszerű ember volt, nagyobb érdemek és nagyobb bűnök nélkül. Jótettei és gonosz cselekedetei aprók és jelentéktelenek, mint az apró homokszemek... Alig ismerhetők fel pusztá szemmel.

És mégis: valahányszor a nyelvecske egy hajszálnyival jobbra billen, megremegnek mind az egek az örömtől és ujjongástól; és ha balfelé hajlik, az egész világegyetemen mély sóhaj vonul végig, mely az égi Uralkodó trónusáig hatol.

És a két angyal lassan és megfontolva üríti ki zacskóját, egy

szemecskét a másik után: épp úgy, mint mikor az imaházban egyszerű emberek közt egy szent tisztséget árvereznek el: mindig csak egy fillérrel adnak többet...

De még egy kutat is ki lehet meríteni s a két zsák végre is kiürül.

— Kész? — kérdezi a bíróság atyja, aki a leghatalmasabb angyal az angyalok közt.

A jó szellem és a gonosz szellem kifordítják zacskóikat: csaknem egész üresek! És a törvénytiszta odamegy a mérleghez, hogy kihirdesse, hol állapotodott meg a nyelvecske, jobbfelől-e, vagy balfelől?

És nézi a helyet, sokáig nézi és olyasvalamit lát, mit a világ fennállása óta nem látott.

— Mit nézesz annyi ideig? — kérdezi a bíróság atyja.

— Mindjárt... — felel a szolga egészen zavartan. — A nyelvecske pontosan a közepén állt meg!

A jótettek éppen annyit nyomnak, mint a gonoszak.

— Éppen a közepén? — kérdi ismét a bíróság atyja.

És a szolga egészen odahajlik a nyelvecske fölé és mondja:

— Egész pontosan!

A törvénytiszta erre tanácskozásra vonul vissza és a következő ítéletet hirdeti ki:

— Tekintettel arra, hogy a bűnösök nem nyomják le a jótetteket, a lélek felmentetik a tisztítóűz alól; mivel azonban másrészt a jótettek sincsenek túlsúlyban, nem nyilhatnak meg előtte a paradicsom kapui... Épp azért a lélek hontalan marad... Ég és föld között kell lebegnie, míg meg nem emlékszik róla az Úr és kegyelemmel be nem fogadja.

És a törvénytiszta kivezeti a lelket.

A lélek sír és panaszkodik sorsa miatt.

— Miért sírsz? — kérdezi tőle a szolga. — Ha meg is vagy fosztva a paradicsom örömeitől, legalább nem lesz részed a pokol szenvedéseiben és kínjaiban sem!

De a lélek vigasztalhatatlan marad:

— A pokol legborzalmasabb kínjai is jobbak, mint a semmi! Semmi — az a legborzasztóbb!

A szolga megsajnálja és tanácsot ad neki:

— Repülj lefelé, lélek, és tartózkodj az élő világ közelében...

— Ne nézz föl az égre... Mert mit is láthatsz azon, ha csak lentről fölfelé nézel?

S. A. Sorin (Szent Pétervár) : Tamara Karsawina táncosnő
S. A. Sorin (St. Petersburg) : Tamara Karsawina

Semmi mást, mint csillagokat... És a csillagok fénylő, de mégis hideg testek, ők nem ismernek szánalmat, nem fognak védelmedre kelni, és Isten előtt sem fognak soha említést tenni rólad.

Egyedül a paradicsom igazságosai kelhetnek védelmedre... Csakhogy ők, az igazságosok, szeretik az ajándékokat... A szép ajándékokat... Ilyenek a mai igazságosok... — teszi hozzá elkeseredve a szolga. — Lebegj tehát, lélek, az élő világ közelében és figyeld meg az ottani életet és mozgást. És ha ráakadnál valamire, ami rendkívül szép és nemes, szerezd meg és repülj vele fel: nyújtsd oda ajándékként a paradicsom igazságosainak. És ezzel az ajándékkal a kezében kopogtas az égi kapukon és jelentkezzél az angyalnál, aki a kapukat őrizi és mondd neki, hogy én parancsoltam!

— És ha fölhoztál három ajándékot, biztos lehetsz benne, hogy a paradicsom kapui föl-tárulnak előtted... Az igazságosok biztosan kijárják ezt neked... És az égi Uralkodó trónusa előtt nagyobb tekintélyük van ám azoknak a lelkeknek, melyek kiküzdötték maguknak a paradicsomot, mint azoknak, melyek már mint igazságosok jöttek a világra...

És ezekkel a szavakkal a törvényszolga szelíden és szánakozva tolja ki a lelket az égi kapun.

*

A szegény lélek egész közel lebeg az élő világ felett és ajándékokat keres a paradicsom igazságosainak. És elrepül városok és falvak fölött és mindenhol, ahol emberek laknak. Repül a perzselő tűzben, a nap égő sugarai közt s esős évszakokban — esőcsöppek között; ősszel — az őszi ezüstszájai közt s télen hó-pelyhek közt, mik lassan hulldogálnak...

És néz, és fáradtra mereszti szemeit...

És ahol zsidót lát, hozzáiet és a szemébe néz: hogy nem készül-e mártírhálált halni és a legfenségesebb Isten nevét dicsőíteni.

És ahol éjszaka egy ablakredőny hasadékai-ból fénysáv tódul ki, ott terem a lélek és betekint, vajjon nem virulnak-e a szobában holmi titkos jótettek, Isten illatozó virágai.

De majdnem mindig ijedten és reszketve hőköl vissza az ablakoktól s épp úgy a szemek elől is...

És tűnnek, tűnnek az évek és nemzedékek váltják föl egymást és a lélek lassankint mély komorságba esik. A városokból közben temetők lettek és a temetőkből szántóföldek; erdők tűntek el a föld színéről és vízmenti kövek pozdorjává zúzódtak. Folyók felcserélték a medrüket, csillagok ezrei hulltak le az égről és lelkek milliói szálltak az égbe — és az Úr még mindig nem emlékezett meg a szegény bolygó lélekről és ő még mindig nem tudott valami rendkívüli szépre és nemesre akadni...

És a lélek gondolja:

— Oly szegény a világ és az emberek olyan közönségesek benne; szürkék a lelkek és semmiek az ő műveik... Hogy is találhatnék köztük valami rendkívülit? Mindörökre el vagyok taszítva és nem fogok sohasem hazát találni az égben.

És ahogy így gondolkozik, vakító fény cikázik hirtelen elébe; vörös láng lobban föl a sötét éjszakában... A lélek arrafelé néz: a láng egy magas ablakból tódul ki...

Egy gazdag ember házáat megtámadták rablók. Az egyik égő fáklyát tart a kezében és a többinek világít. Egy másik a gazdag előtt áll, villogó tört szegez a mellének és mondja:

— Ha megmozdulsz, zsidó, véged van! Abban a pillanatban átszúrja töröm a szívedet!

És a többiek feltörnek ládát, szekrényt és rabolnak, amennyit csak bírnak.

És a gazdag nyugodtan áll, a kés mellének szegezve és nézi végig mozdulatlanul a garázdálkodást... Nem reszket szemöldökének, mely tiszta szemére árnyat von, egy szála sem, egy hajsza sem remeg ezüstszerű szakállán... Nem törődik vagyonával...

— Isten adta, Isten vette, áldott legyen az ő szent Neve! — gondolja magában, — Vagyon nélkül jön az ember a világra és vagyon nélkül távozik innen! — mormolják fehér ajkai.

És nyugodtan nézi, mint török fel az utolsó szekrényt és mint szedik ki belőle, az arannyal, ezüsttel és mindenféle értéktárgyakkal és ékszerekkel telt zsákokat — és hallgat.

És talán meg is bocsát a rablóknak?!

De hirtelen, mikor az utolsó fiókot törték föl és egy mélyen eldugott kis zacskót húztak ki, a férfi megfélemedezett magáról: csontjai összeremegnek, szemei szikrákat lövelnek, föl-emeli jobb karját, hogy védekezzen és kiáltani akar:

— Ehhez ne nyúljatok!

De kiáltás helyett gőzölgő, forró vérsugár tódul ki melléből: a tör átjárta a szívét. És vére e kis zacskóra ömlik.

Az aggastyán összeroskad s a rablók sietve megoldják a zacskót: ebben bizonyára a legértékesebb holmit találják majd.

De csalódtak és hiába ontottak vért: se arany, se ezüst nem volt benne, se ékszer, se értéktárgy. Nem volt benne olyan, ami drága és aminek értéke van ezen a világon! Egy kevés föld volt benne csupán, egy kevés agyag a Szentföldről, melyet a halottal szoktak adni a sírba. És ezt a földet akarta a gazdag idegen kezektől és idegen szemektől megmenteni és átítatta azt saját vérével...

A bolygó lélek elcsent egy maroknyit a vérel áztatott földből és jelentkezett vele az égi kapunál...

És az első ajándék elfogadtatott.

*

— Gondolj reá — kiáltott utána az angyal, mikor ismét bezárta mögötte a kaput —, hogy még két ajándékot kell hoznod!

— Majd megsegít az Isten! — felelt a lélek reménykedve és örömtelten szállt le a földre.

De idővel elmúlt ez az öröm. Sok-sok év szállt ismét tova és ő semmi rendkívüli szépet nem látott... És szomorú gondolatok érlelődtek meg benne újra:

— Mint egy eleven forrás, úgy fakad az isteni akaratból az emberiség folyama és mindig tovább és tovább hömpölyög az időközönként. És minél messzibb folyik, annál több szennyet és port vesz föl magába és mindig

zavarosabb és tisztátlanabb lesz; és mindig nehezebben lehet benne találni az éghez méltó ajándékot. Kisebbségek lesznek az emberek, jelentéktelenebbek az ő jótetteik és parányibbak a bűneik; a műveiket alig lehet pusztán szemmel fölismerni!...

— És ha az Isten parancsolná — gondolkozik tovább a lélek —, hogy az egész világ bűneit és jótetteit megmérjék, akkor a nyelvecske bizonyára csak egy hajszálnyival billenne félre a mérlegen...

— Az egész világ olyan most, mint én: sem az égbe nem tud feljutni, sem le a pokolba, örökké e kettő között kell lebegni... És a védő és vádló ellenséges viszonyban áll örökké egymással, mint a fény a sötétséggel, a meleg a hideggel, az élet a hallállal.

— A világ tántorog és nem tud se fölemelkedni, se leereszkedni és azért vannak örökké házasságok és válások, körülmetélési ünnepek és temetések, szeretet és gyűlölet... Mindörökké!...

Trombitarecsegés és kúrtrivalgás szakítja hirtelen félbe a lelket gondolataiban...

Lenéz és egy középkori német várost lát. Díszes, csúcsfedelű házak tolongnak benne a városház előtti tér köré és a téren tarkaruházatú tömeg kavarog; az ablakok nézőközönségtől zsúfoltak, egyesek a tetőkön guggolnak, mások pedig a tetők alatt, a falból kiugró gerendákon nyargalnak; az erkélyeken csak úgy hemzsegnek a kíváncsiak csoportjai...

A városház előtt asztal áll, zöld terítővel fedve, mely aranyos cafrangokkal és rojtokkal van felcifrálva. Az asztal körül aranyos székeken ülnek a tanácsosok, bársony ruhákban és cobolysüvegekben, fehér tollakkal és gyémánt csattokkal. És középen trónol a bíró; saszallak lengenek a kalpagján.

Kissé oldalt, bilincsekbe verve áll egy zsidó leány. És még tovább egy vad lovat tart kantárjánál tíz szolga. És a bíró fölemelkedik ültéből, hogy kihirdesse a bírói határozatot. De előbb a tömeghez fordul és mondja:

— Ez a zsidó leány súlyos büntettet követett el. Egy büntettet, melyet még az Isten minden kegyelmessége mellett sem fog neki megbocsátani...

— Éjjel kilopódzott a zsidó negyedből és szent ünnepünkön városunk tiszta utcáin barangolt...

— Szemtelen szemeivel megszenstelenítette

S. A. Sorin (St. Petersburg): Mädchenbildnis S. A. Sorin (Szt. Pétervár): Leányarckép

a mi szentségünket, melyet a körmenetben körülhordoztak...

— Atkozott füleivel felfogta fehéröltözötű ártatlan gyermekeink énekét és orgonáink zengését... És ki tudja, hogy ez az élő ördög, mely a szemérmetlen zsidóleánynak, a rabbi tisztátlan leányának testét öltötte magára, a szentségünket meg nem érintette-e és be nem fekélyezte-e?...

— Vajjon mit akart ez a szépalakú ördög? Mert nem tagadhatom, szép leányzó, amilyen csak egy ördög lehet: nézzétek azokat a pajzánul villogó szemeket a jámboran lesütött pillák alatt! Nézzétek csak azt az alabástrom fehér arcot, mely a börtönben halványabb lett ugyan, de semmit sem veszített fényéből! Nézzétek kezeit, keskeny kezeit, melyeken átvilágít a nap!...

— Mit akart hát az ördög, mely e leányzó alakját öltötte magára? Bizony nem mást, mint

egy keresztény lelket elfogni és azt a szent körmenet ájtatosságától megfosztani... És ez sikerült is neki: „Nézzétek e szép leányt!” kiáltotta egy ifjú a legelőkelőbbjeink közül, kik körmenetünkkel tartottak...

— De ez már sok volt: a poroszlók megragadták és elcipelték. És ő nem is ellenkezett: mert a poroszlók a szent cselekedetben való részvételük következtében föl voltak oldva minden bűn alól és a Gonosznak nem volt hatalma fölöttük...

— Nos, bűnhődjék hát az ördög!

— Kössétek ördögi fonatékjaival a vad ló farkához... Hadd vonszolja végig mindazokon az utcákon, melyeket lépéseivel megszentelténített... És hadd mossa tisztára vére mind a köveket, melyeket lábaival megfekélyezett!...

A tömeg vad örömkialtásban tört ki és mikor a lárma lassacskán lecsillapodott, megkérdezték, vajjon nincs-e valami utolsó kívánsága?

— Egy kívánságom volna — felelt a leány csöndesen —: Adjanak három tüt!

— Úgy látszik, eszét vesztette az ijedtségtől! — vélekedett egy a tanácsosok közül.

— Nem! — felelt az nyugodtan. — Valóban utolsó kívánságom ez és utolsó kérésem!

Teljesítették kerését és adtak néki tüket.

— És most — parancsolta a bíró — kössétek a lóhoz!

A poroszlók reszkető kezekkel kötötték a rabbileány fekete hajfonatékjait a vad ló farkához, melyet a szolgák csak nagy nehezen tudtak féken tartani...

— Ürítsenek ki egy utcát! — kiáltja a bíró a tömeg felé. És az emberek a falakhoz lapulnak és mindenki fölemeli a kezét: egyesek ostort, mások botot és sokan kendőt tartanak a kezökben. És mindenki kész a vad lovat hajtani és ingerelni. Valamennyinek eláll a lélegzete, minden szem ég és senki sem veszi észre a tömegeből, mint hajol le a halálraitált leány és mint tűzi a tűkkel ruhája szegélyét a lábaihoz... Befúrja mélyen a tüket a húsba: és ezt azért teszi, hogy a teste meg ne meztelenítessék, mialatt a ló az utcákon végigvonszolja...

Egyedül a bolygó lélek vette ezt észre...

— Eresszétek el a lovat!... — parancsolja a bíró és a szolgák félreugornak és a ló szabad. Ebben a pillanatban vad kiáltás tör föl a népek szájából, az ostorok pattognak és füttyülnek, a botok és vesszők végigzúgnak a levegőn, És a ló rohan a téren, az utcán és síkátorokon át ki a szabad mezőre...

És a bolygó lélek kihúzott egy véres tüt a leány húsából és fölrepült vele az égbe!

— Már csak egy ajándék hiányzik! — vi-

gasztalta a bolygó lelket az angyal az égi kapunál.

*

És a lélek újra lefelé repült: még csak egy ajándékot kellett keresnie!

És ismét múlnak az évszázadok és a lélek újra búskomorságba esik. Úgy tűnik föl néki, mintha a világ még jelentéktelenebbé lett volna... még kicsinyesebbek az emberek és semmisebbek az ő műveik, a jók, valamint a rosszak...

És egyszer így gondolkozik a lélek:

— Ha az Úr, áldott legyen az ő Neve, valamikor elhatározná magát, hogy a világ fölött, abban az állapotban, amilyenben most van, ítélkezzék... És ha jobb felől a védő állna és fehér zsákjából csupa por- és homokszemet és balról a vádló fekete zsákjából csupa szilánkot és parazsat öntögetne kifelé, bizony sohasem lennének kész e munkával: túlsok semmiség van a világon, sok, igen sok!

— És ha egyszer kiürítenék a zsákjaikat, vajjon mi történnék akkor? A mérleg nyelvcskéje bizonyára mozdulatlanul maradna a közepén és meg sem inogna. Mert ennyi por mellett egyik serpenyő sem tudna ellensúlyozni...

— És vajjon mit csinálna akkor az Isten? Mit határozna?

— Hogy a világ ismét pusztává és üressé legyen? Nem, az nem lehet, mert nincsenek túlsúlyban a bűnök.

— Hogy megváltsa a világot? Ez sem megy, mert a jótettek sincsenek túlsúlyban.

— Mit határozna tehát?

— Repülj tovább! mondaná a világnak, lebegj ég és pokol között, szeretet és gyűlölet közt, szánalomfakasztotta könnyek és gőzölgő vér között... bölcsők és sírok közt, mindig tovább és tovább!...

De a szegény bolygó lélek sorsa mégis csak az volt, hogy megváltassék: dobpergés rázta föl gondolataiból...

Hol is van?

Sem helyet, sem időt nem ismer...

Teret lát egy börtön előtt... A kis ablak rácsai közt játszadoznak a napsugarak. S villognak puskák bajonétjain, melyek a falhoz vannak támasztva; a katonák puskák helyett vesszőket tartanak a kezökben...

Két hosszú sorban vannak fölállítva a katonák, úgy hogy nyitva marad köztük egy keskeny út. Valakinek vesszőfuttatásban lesz ma része.

Kinek?

Egy zsidónak, szakadt inggel sovány testén, kis sapkával félig leborotvált fején. Most vezetik ki a cellából.

Miért jár néki e büntetés? Ki tudja! Hisz oly régi história! Lehet, hogy lopás nehezedik

lelkiismeretére, lehet, hogy rablás, vagy gyilkosság... De az is lehetséges, hogy hamis vád volt... Hisz már oly régi eset...

A katonák mosolyognak és gondolják: „Miért kellett hozzá ennyi ember? Hisz az ütlegek felét sem bírja majd ki!”

Most tolják az elítéltet a katonák sorfalai közé, már megy előre... És tartja magát egyenesen s lábai nem inognak meg... Elbírja a csapásokat, mik rája zúdulnak...

A katonák látják, milyen feszesen jár és haragra gyulladnak!

És a vesszők suhognak a levegőben, mint a rossz szellemek és körültekerződnek a testen, mint kígyók. És az aszott testből tódul, csöpög, ömlik a vér...

Hu-ha! Hu-ha! zúgnak a vesszők.

És történik, hogy egy katona túlmagasra lendíti a vesszőt és leveri a sapkát az elítélt fejéről. Amaz csak néhány lépés után veszi ezt észre... Megáll egy pillanatra, mintha meggondolna valamit, majd elhatározza magát és visszafordul: nem akar fedetlen fővel meghalni és visszamegy addig a helyig, ahol a sapkája leesett; lehajol, fölemeli, s ismét megfordul és megy tovább, nyugodtan, elvérezve, de fedett fővel legalább... És megy, míg holtan össze nem rogy...

És mikor összerogyott, lerepült hozzá a bolygó lélek, megragadta a kis sapkát, mely annyi hiábavaló ütlegébe került és az égi kapukhoz vitte.

A harmadik ajándék is elfogadtatott!

És az igazságosok közbenjártak a lélek érdekében és fölnyíltak a paradicsom kapui.

És a legnagyobb az igazságosok közt, az „Urim Vetumim” szólt:

„Valóban szép, rendkívül szép ajándékok... Célnélküliek ugyan és semmihez sem használhatók, de látszatra mégis csodaszépek.”

Ács Mór fordítása.

S. A. Sorin (St. Petersburg): In der Loge

S. A. Sorin (Szent Pétervár): Páholyan

SASS IRÉN: RÚTH BESZÉL

Gőgös, fekete földednek hátára
alázatos arccal lépek Boáz...
látom: — messze, mily kék az ég-határ
s hallom: — valahol a fűben az ifju Nyár,
mily lágyan dudorász...

Boáz,
köszöntlek én. Nagy Úr, e dús delen
legyen megszázsorozott a te kincsed
bár, vad palást a köntös szíveden
s a meggörnyedt szegény, óh nehezen
éri el a kilincsed...

Boáz,
habár a sár szeszélye s kénye földnek
s te is csak önző férfi vagy, zord özvegy,
a te jóságod is bár néző jóság,
légy áldva, bár várod, míg jönnek hozzád,
sírva, kérve, jönnek...

Boáz,
minden szegényed közt a legszegényebb,
legéhesebb, legkérőbb lehetek,
még se alázz meg engem, gőgös ember!
csak az ragad a földhöz, aki nem mer
s majd én is nevetek...

Boáz,
igaz koldusod vagyok... — ifjú lány — én,
ha megszidsz, bántasz, nem feddhet meg szájam...
és mégis mondom: félj tőlem, te férfi,
mert szép vagyok... s még meghalhatsz utánam,
Boáz!

Küldesse a Mult és Jövőt a harctéren levő hozzátartozójának. Tudassa velünk tábori postai címét és pontosan küldjük neki.

Erkölcsei téren az emberi gyarlóság oka az antinómiák jogosultságának. Elméleti téren a világ bonyolultsága és az emberi megismerőképesség korlátozottsága, véges volta. A világ bonyolult és sokszíne van és a jelenségeknek sokféle a változata, nem olyan könnyű általános érvényű igazságokra szert tenni. Némi perplexitással kell megállanunk a jelenségek zűrös tömkelege és ellentétes hatásainak tömegei előtt. Így van ez az értékelési ítéletekkel is és nagyon jól mondja Anatole France: „ha az ember azt állítja, hogy az élet jó, vagy hogy az élet rossz, olyasmit mond, aminek nincs értelme. Azt kell mondani, hogy egyszerre jó is, meg rossz is, mert belőle és egyedül csak belőle merítjük a jónak is meg a rossznak is a fogalmát. Az igazság az, hogy az élet gyönyörűsége, borzalmas, elbájoló, rémes, édes, keserű és hogy az élet minden; olyanformán van vele a dolog, mint Flórián bohócával, az egyik pirosnak látja, a másik kéknek, mert piros is meg kék is és mindenféle színű“.

Az ellentétes lehetőségek mérlegelése meg fogja óvni az embert, az *egyoldalúságtól . . . a túlzástól . . . és sok perplexitástól*. Erkölcsei téren pedig megtanítja az embert, hogy *egyik elvet a másikkal korrigálja . . .*

Ez Kohelet felfogása is. És ez a program annál kedvesebb, mert megtanít komolykodásunkat némi könnyedséggel párosítani.

.. Így például az ókori zsidó gondolkodó előtt a legborzasztóbb probléma lehetett a teodikea kérdése; a zsoltárköltő és Jeremiás próféta bús töprengéseinek sokszor fölölelt tárgya az a szomorú jelenség, hogy sors és érdem nem mutatnak kongruens képet, az igaz szenved, a bűn diadalmaskodik, a gonoszok boldogsága és szerencséje szemet szúr, az igazak megaláztatása és gyötrődése vádolja a gondviselést, elcsüggeszti, zavarba hozza a hívőt. Kohelet maga így szól: „Mindent láttam hívságos életem során; van igaz, aki elvész igazsága folytán és van gonosz, aki sokáig boldogul, kitarva gonoszságában“ (7, 15). De ő ezt a megdöbbentő jelenséget nem mélyreható magyarázatokkal és nem magasröptű, vagy kenetes elmélkedésekkel akarja elfogadhatóvá tenni és kibékítő tűneménnyé szelidíteni, hanem megkerülve az elméleti mezőket, fölényes, szatirikus és igazán bölcs tanácsadó modorában egyenest az emberhez fordul, a gyarló emberhez és azt mondja neki: ha annyira megdöbbent ez a taszító ellentét, ez az igazságtalanság, hát akkor ne teremts gyönge elmédnek ilyen egérfogókat, egyszerűen ne túlozd a jámborságod . . . „ne légy fölöttebb igazságos, mért

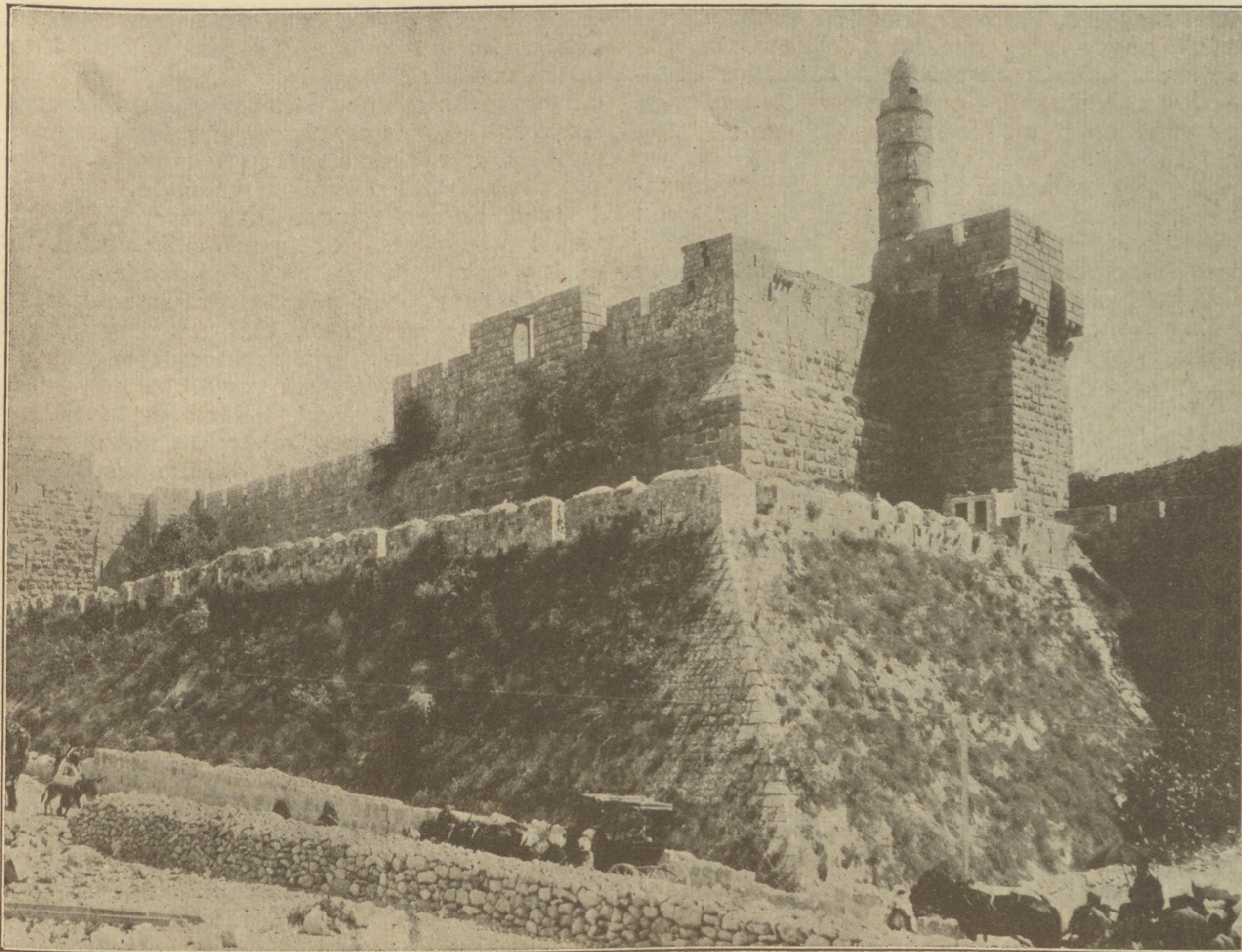
állj aztán elképedve?“ — „hisz úgy sincs tökéletes igaz ember a földön, aki csak jót cselekedne és sohase vétkezne!“ Így aztán ha baj ér, nem fogod magad túlbecsülő panaszokkal és ámulattal ostromolni az eget, hanem belátod, hogy megérdemelted. A Jóbok dilemmája és vívódása: hogy miért szenvedek én? nem létezik a szatirikus bölcs előtt, aki azt véli, hogy mindenki rászolgált arra, ami reá van mérve. Másrészt azonban úgy tanít: „ne légy túlzó a bűnben és ne légy botor, miért pusztulj el időnek előtte!?“ És itt jön a legbájosabb irónia, mikor azt mondja: az lesz a helyes, ha ehhez is ragaszkodol és *amattól se hagyod veszteg a kezéd, mert — mert az Istenfélő jámbor mindkettőnek megfelel!* (7, 16–18). Ehhez a mondáshoz szinte látni kell a gesztust és az arcot. Ebben benne a Kohelet egyénisége, egy külön típus a világirodalomban, gúnyos, szkeptikusan és finoman vallásos, de többnyire az embert gúnyolja, az isteni dolgok pedig illúzióvesztes hangulatában is fájdalmasan drágák neki, csak hogy székszisét többnyire erősebben hangsúlyozza, mint a kételkedések köszörűkövén finomult hitét.

Túl magas ideálokat föl nem állítva, úgyszólván a *μηδὲν ἄγαν* elvének hódolva, kevéssel beérve, túlzó követelésektől tartózkodva és az embert némi lenézéssel értékelve, mégis mindig kiemeli, ami a szívéen fekszik és az erkölcs respektálását követeli, a jónak és üdvösnek követését szuggerálja. Amellett, ami fölfogásában fontos, sohase feledkezik meg eléggé hangsúlyozni és kiemelni: tartsd magadat egyensúlyban, sokféle a lehetőség tettekben és gondolatokban, az egyoldalúság kerülendő, kiváltkép a rossz irányban. Ismételten kiemeli: „Jó, hogy ehhez is ragaszkodj és amattól se hagyod veszteg a kezéd!“ — „Reggel is vesd el vetőmagod, de este se hagyod veszteg a kezéd, mert nem tudod, a kettő közül melyik válik be és nem lesz-e mindkettő egyformán jó?“ — „Adj részhelyet hétfélének, meg nyolcfélének is, mert nem tudhatod, mi üt ki rosszul a földön!“ Mellékesen megjegyzem, hogy a Midras megállapítása szerint hét pesszimiztikus kijelentése van a Koheletnek, sívó havolim, a világteremtés hét napjának ellenében. A hét pesszimizta nézettel szemben helyt lehet adni egy nyolcadik nézetnek is. „Szerencse-napon légy jó hangulatú, szerencsétlen napon pedig lásd: az Isten az egyiket a másik ellenében alkotta, hogy ne találjon az ember maga után semmit!“ A bölcs az ellentétes relatív igazságokat egybeveti, egyiket se hanyagolta el, egyiket se viszi túlzásba, egyiket se teszi kizárólagos elméletté vagy életelvvé és minden pesszimizmus mellett is optimista lehet és kimondhatja: „édes a fény és kellemes a szemnek látni a napot!“ és bevallhatja, hogy „jó dolog

a bölcsesség öröklött vagyonnal, kiváltkép azoknak, akik még látják a napot, mert a bölcsesség árnyában és a tudás fölényének árnyában a bölcsesség éltetője lesz birtokosának!“ — és minden tépelődés dacára lehet hirdetni: „menj, fogyaszd örömmel a te kenyeredet, idd jó kedvel borodat, hisz az Isten már rég kegyesen fogadta a te cselekvésedet! Minden időben legyenek ruháid fehérek és az olajos kenet ne hiányozzék fejedről; feleséggel, kit szeretsz, élvezd az életet!“ — és minden tudatos kételkedés mellett ki lehet mondani végeredmény gyanánt; „féld az Istent és tartsd meg parancsait!“ — és minden életmegvetés mellett — mindig egy szemernyi gúnnyal — be lehet ösmerni, hogy „aki minden élők közé van kiválasztva, annak legalább van reménye, hiszen az eleven kutya többet ér, mint a holt oroslán, hiszen az élők legalább azt tudják, hogy meg fognak halni, de a holtak nem tudnak semmit“.

Az ilyen gondolkozásmód előtt az igazi bölcsesség csak az eklekticizmus lehet, minthogy

az emberi elme igazságai csak relatív érvényűek. A bölcsék szavai ámbár olyanok, mint a szilárdan plántált cövek, mégis *baalé aszúpóth* „összeszedetegetők“ és mind egy pásztortól erednek. Salamon király bölcs mondások szerzője és gyűjtője volt és az ő neve a béke és a tökéletesség fogalmát fejezi ki; de a Salamon névből Kohelet lett, sok tapasztalás, bűvárkodás, kiábrándulás és fölismerés után az abszolútat keresőből, a relatív igazságok *összeválogatója!* De a Koheleti kifejlésből a könyv szerzője vallásos akcentussal és teljes jogosultsággal azt vezeti le, hogy a pesszimizmus és a szkepszis szintén nem abszolút értékek, csupán relatív emberi ítéletek, melyekkel szemben még mindig megáll a tétel, mely első és utolsó: féld az Istent és tartsd meg parancsait! A relatív igazságok félkörei szétágaznak, de amikor összetalálkoznak, akkor áll elő az *egész kör*. „Féld az Istent és tartsd meg parancsait, mert ez az ember egészében!“ Semmit sem hallgatott el a Kohelet, minden el lett mondva, nem némította el a fájó szkepszis

Die Citadelle von Zion

Cion citadellája. (Dr. Fried Adolfné gyűjteményéből)

egyetlen jajszavát, de az emberi gondolatok körének záródása, miután „minden meghallgattatott“, mégis csak ez: féld az Istent és tartsd meg parancsait!“ A kör ezzel egész. Herakleitos bölcséletében is egymásba hajolnak az ellentétek és egy nagy harmóniában összeolvadnak és az antitézisek kezdetben széthajló lírájának ágai egymáshoz közelednek. Koheletnél teljesen zárul a kör az Isten iránt való odaadás harmóniájában. Szkepszisből kiinduló kritikus elme jut el ide, lelki drámája tehát a szkepszis legyőzése. Amit mond annál nyomatékosabb. Renan Koheletet Kyrenei Theodorral hasonlítja össze (Theodore de Cyrene qui a tant de rapports avec lui, conclut en effet à l'athéisme. Mais l'inconsequence de Cohelet a quelque chose de touchant. Au deux ou trois endroits où l'on croirait qu'il va s'enfoncer dans le pur matérialisme, il se relève tout à coup par un accent élevé) és azt mondja róla, hogy premisszáinak következményei logikusan csak az atheizmusra vezethettek volna; Kyrenei Theodor csakugyan el is jut oda; Kohelet azonban, akinek következtelenségében van valami megható, többször, amidőn már azt hinnénk, hogy végleg elmerül a teljes materializmusban, hirtelen megint fölül kerül egy emelkedett akcentussal. És hozzáteszi Renan, hogy ez a módja a filozofálásnak az egyedüli helyes.

Nem hallgathatom el, hogy Renan ezen szavai igen kedvesek, de azt sem, hogy Renan nem arcképfestője Koheletnek, hanem szellemes francia karrikaturistája, aki azonban sok érdekes vonást elrejtett. Nincs igaza Renannak, amikor Kohelet inkonzekvenciájáról beszél; szó sincs róla, Kohelet nem inkonzekvens; ő csak az igazságok inkonzekvenciáját tárja fel.

Az igazság az, hogy Kohelet az emberi ítéletek relativitásának jogalapot adó megállapítása fölött a szkepszisből lassanként átszínül a valóságba.

A szkepszis mellett vallásos elem bőven van Kohelet könyvében. A vanitatum vanitas gondolata a világi ingerek hatását csökkenti, a bűnök rúgóit gyöngíti. A végkérdések megoldásáról vallott agnoszticizmus, megismerőképeségünk véges voltának kijelentése kedvezően tár kaput a hit eszméinek. Ezeket a kijelentéseket pedig a Kohelet nem hitből teszi, hanem szkepszisből és pesszimizmusból. És íme, emberi gondolatok relativitása! A szkeptikus premisszák következményei a hitre nyílnak.

De van a Koheletnek egy nagyon egyszerű vallásosságra vezető emberi argumentuma, a mely nem lebeg filozófiai magasságokban; ebben is fájdalmas pesszimizmus panasza szól — és ez az öregség elégiája. Ember, ne hitlenkedj és ne kételkedj, hisz úgyszólván megöregszel! Megöregszel és a duzzadó önhittség,

mellyel tulajdon eszméidet értékeled, megcsappan és egetostromló elbizottságod legörnyed.

Bizonyára az öregség nagy dolog. Hány tagadó bölcsész és természettudós lett vallásos gondolkodású öreg korában és megtalálta Istent, kit ifjú korában tagadott. Példákat erre halomszámra lehetne hozni, hogy a jelenség már szinte természeti törvény jellegét veszi föl. De Kohelet azt mondja, már ifjú korodban gondolj az Istenre, mert eljön az öregség!

Eljön az idő, mikor „reszketnek az úton és attól ami magas, félnek! Eljön az idő, mikor elsötétülnek a látók az őrhelyek dúcaiban (a szemek), az emberi test vára és őrsége pusztul, mikor elgyöngülnek a ház védői (a karok), kidűlnek az őrlő molnárok (a fogak) és botorkálnak a legerősebb hősök (a lábak). Bezárulnak a külvilággal közlekedő ajtók (a fülek), amint az életmalom zurrogásának hangja egyre csöndesedik — és mégis alig szólal hajnalban a madár, már virradatkor föl kell kelni (mert az öreg ember nem tud aludni); noha rosszul hall és lecsöndesednek számára a dalnak minden leányai, mégis a legkisebb neszre fölébred. Fehér virággal kivirágzik a mandulafa és nehezen vonszolja magát, ami előbb fürge volt, mint a sáska és hiábavalónak bizonyul a gyógyfű. Az ezüst kötél (a gerincagy) elszakad, meghorpad az aranycsésze, eltörik a korsó a forrásnál és leszakad a kerék a verembe.

Azért, Ember, gondolj a te Teremtődre ifjúságod napjaiban. Főképpen pedig ne felejtse el, hogy az Isten ítéletbe állítja minden teremtményét, akár jónak nézd, akár rossznak nézd ezt a titokzatos világot, melynek még a neve is titokzatot jelent. Nem az a fontos, hogy optimista vagy-e, pesszimista vagy-e, és hogy jó-e, avagy rossz ez a világ, hanem az a fontos, hogy akár jó, akár rossz a titokzatosnak egyeteme, te az Istennek számadással tartozol!

*

Szomorú gondolatokból és megállapításokból a Kohelet utat keres és talál a vallásos eszmék felé. Ebben ő egyetlen, valamint hangjában, eszközeiben, módszerében egyedülálló külön típus a bibliai irodalomban. Az emberi szellemnek egy egész külön jellegzetes és érdekes alkatát képviseli, de gondolatjárása mégis belétalál az egyetemes bibliai gondolatkörbe. Kiindulópontja és végső célja a Tóra szelleme. Így lesz a komplikált Kohelet kétségeiből kibontakozva megint fönségesen egyszerű.

Szomorú időkben jól esik az ő hangulataival és gondolataival fölemelkedni a csüggedésből a hit melegébe. Jó öreg barátként szkeptikus arca: barátságos arc! Ő egyike az emberiség jótévőinek. Rokon velünk és rokonokká tesz a kételkedőkkel és a prófétákkal. Megtaláltatja

velünk vigaszunkat, hitünket és Istenünket. Ő egyike az emberiség jótevőinek, mert mindnyájan tudjuk követni őt, átvezet a kételkedési kúrán és meggyógyít hitében úgy, hogy mikor refrénszerű sóhajtását utóljára halljuk, már maguktól az emberi bölcselkedésre, álokoskodásra és kételkedésre vonatkoztatjuk azt: „hiúságok hiúsága, mind merő hiúság!”

KISS ARNOLD: A KOMP

(Zsidó népdal)

Széles folyam hullámai zúgnak,
S gátat vetnek a nagy országútnak,
Sebes árnak rohanó a habja,
Nem vihet át kocsi, ló a partra;
Csak a komp megy át a folyón túlra,
Csak a kompnak lehet még itt útja.
Ki a folyón által akar menni:
Vésznek, árnak ki kell magát tenni,
Gyöngé asszony, férfi, agg és gyermek
Túlsó partra csak kompon mehetnek;
Hajh! hogy reszket rajta annyi ember,
Mikor a mély fölzúg, mint a tenger,
Mikor az ár nekicsap a kompnak,
És a folyó habjai morognak...
Emberek ti! mély e kép intelme,
Rá gondolok s könny csillan szemembe:
Mint lebegő komp: siklik az élet,
S reánk törnek hullámos veszélyek...
Út elején, közel még a parthoz,
Nincs közöttök semmiféle bajhoz,
Idő, szélről csacsckán elfecsegték
S vígan vagytok... véstől nem remegtek.
Túlsó parton, ott is nagy harsányan
Nótát zengtek boldogan, vidáman,
Akkor csak, ha út felében vagytok,
Akkor bizony tréfát abbahagytok,
Mikor a komp parttól távol táncol,
S a sok hullám tornyosan viháncol,
Mikor a hab vad torkát kitárja
És zsákmányát ragadozva várja:
Ő, akkor a lelketek veszélyben
Úgy remeg, mint pislá mécs a szélben...
Így játszik a gyermek könnyű kedvvel,
Pörgettyűjét úzi gondtól menten...
Így néz az agg vígan, közel révre,
Hisz neki már int a part, a béke...
De borús a küzdő férfi lelke,
Úgy aggódik: kompja útját lesve,
Lesi habok és a szél járását,
S zakatoló szíve dobogását...

BODÓ PÁL: TÖRÖK-ZSIDÓ LEGENDÁK¹

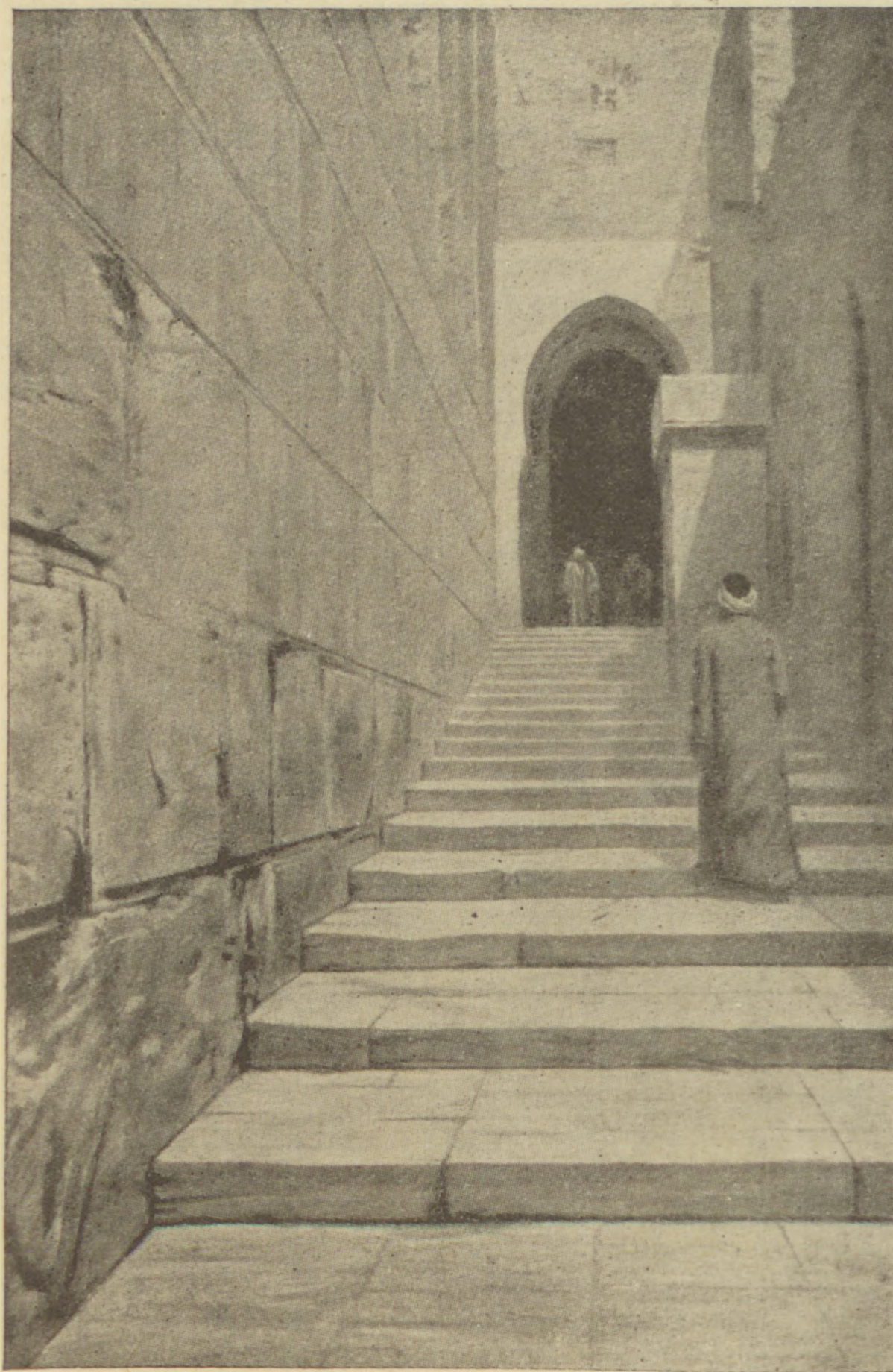
A JÁMBOR MOSÓNŐ

gyszer élt Jeruzsálemben egy szegény, de erényes mosónő, kinek férje és gyermekei már régóta aludtak Josafát völgyében örök álmukat. Mivel az asszony, férje halála után, teljesen magára maradt vagyron nélkül, bár életének legnagyobb részét imádkozásban töltötte, a gazdagok ruháit mosta s ebből éldegélt. Még a jeruzsálemi sejk is, ki Nebi Daud sírját őrizte, nála mosatta ruháját.

Midőn egyszer az asszony visszavitte néki tiszta ruháit, a mecset udvarán így szólott hozzá:
— Szegény, de becsületes asszony vagy. Meg is jutalmazlak ezért: megmutatom néked Nebi

¹ Az itt következő legendák mind zsidó eredetűek, s nemcsak a törökországi zsidók, hanem törökök, görögök és arabok között is ismeretesek. Egyikben-másikban érdekesen vegyültek a zsidó, mohammedán és keresztény vallások elemei. A legendák legtöbbje a mohammedánoknál is nagy tiszteletben álló Dávid király (Nebi Daud) sírja köré fonódik. (B. P.)

H. Schmalz: A Machpela barlangnak a patriárkák sírjának beárata
Herbert Schmalz: Eingang der Machpela

Daud sírját, amit emberfia bántatlanul nem nézhetett még meg.

— Uram, ez a kegy a földkerekség legboldogabb asszonyává tesz.

— Úgy kövess!

Kimentek Ción hegyére Dávid király sírjához, egy vastag ajtó elé, amely egy földalatti folyósóba nyílt. A sejk felnyitotta az ajtót:

— Lépj be...

Amint gyanutlanul belépett, a sejk rácsapta az ajtót, és a szegény asszony lenn maradt a sötét üregben. — A sejk aztán a kádihoz sietett és elújságolta neki, hogy egy zsidó asszony belopódzott Nebi Daud sírjába és megszenteltette azt. Mihelyt ő észrevette ezt az égbe kiáltó dolgot, rögtön rázárta az ajtót, nehogy elmenekülhessen a rá váró rettenetes büntetés elől.

A kádi mindezt hallván, haragosan kiáltott föl:

— A próféta életére mondom, az asszonynak meg kell halnia!...

Mikor a sejk az asszonyra zárta az ajtót, ez megtudta, hogy kelepcebe csalták őt és hogy élete halálos veszedelemben forog. Leborult hát a földre, buzgón imádkozott az Úristenhez, hogy mentse őt meg attól a nagy veszélytől, ami őt most fenyegeti.

... Hirtelen a homályból egy tiszteletreméltó öreg ember termett mellette. Nem tudta honnan jött, sem azt, hogy miként, — csak nézte őt, bár egyedül körvonalai váltak ki az áthatolhatatlan sötétségből. Az öreg kézen fogta az asszonyt, végiment vele egy hosszú-hosszú földalatti folyósón és a napvilágra vezette őt a zsinagóga mellett.

Így szólt hozzá:

— Menj haza, jó asszony, fogj rögtön munkához, mintha misem történt volna; felejtsd el, amit láttál.

Mielőtt megköszönhette volna néki az asszony a segítséget, az öreg eltűnt.

Közben a kádi, a sejk, a mufti és a város moszlim urai kisiettek a Ción hegyére, hogy megérdemelt büntetésben részesítsék a vétkes asszonyt. Kinyitották a földalatti folyósó bejáratát, szorgosan átkutatták, de senkit sem találtak ott.

— Mért csaltál minket ide — szólt a kádi haragosan a sejknek — hiszen nincsen itt egy teremtet lélek sem! Tán csak csúfot akarsz űzni belőlünk?

— Mohammed életére esküszöm, hogy saját szememmel láttam őt. Küldj el hozzá, meglátod, hogy nincsen otthon — szólt a sejk és megmondta az asszony nevét.

A kádi emberei az asszonyt szorgos munkánál találták. Anélkül, hogy a kezét a teknőből kivette volna, kérdezte tőlük:

— Mit kívántok, urak?

— Nem mentél te ma el hazulról? — kérdezték ezek őt.

— Hogy elmentem-e hazulról? — kérdezte megütközve az asszony — Isten ments! Nézzétek, reggeltől mostanig folyvást dolgoztam és mégis minő halom ruha maradt másnapra... Még csak az hiányoznék, hogy napközben sétálni menjek!...

Mikor a küldöttek visszamentek a kádihoz és elmondták néki, minő serény munkánál találták a szegény mosónőt, mindenki látta, hogy a sejk csak csúfot akart űzni a tisztos kádiból és ezért koholta ezt a hihetetlen mesét. — Véletlenül egy kidöntött száraz olajfa volt a közelben, ennek lángjaiban égettette meg a kádi a gonosz sejket.

A szegény asszonyra is jobb napok virradtak, mert midőn kitudódott, mivel vádolták őt, mindenki megajándékozta őt vigasztalásul és nála mosatta ruháit. Sokan kérdezték őt, hogy valóban volt-e Dávid király sírjánál, ő azonban hallgatott és csak halálos ágyán vallotta meg, minő titokzatos dolgok történtek véle Ción hegyén. Jeruzsálem hitközségére hagyta az asszony csekélyke vagyonát, azért, hogy minden évben halála napján káddis-t mondjanak ő érette.

És ezt meg is teszik még ma is...

A PASA KARDJA

A jeruzsálemi pasa felment Ción hegyére, hogy megnézzé Dávid sírját. Hogy jól lássa a belsejét is, az üreg szája fölé hajolt, s ekkor hogy, hogy nem gyémánttal és türkisszel ékesített kardja kicsúszott selyemövéből és hangos koppanással esett belé a kongó sötétségbe.

A pasa rögtön megparancsolta egy szolgának, hogy bocsájtkozzék le egy szál kötélre és hozza fel a drágamívű tört. Le is ment egy muzulmán, hogy teljesítse ura parancsát, de pár perc múltán holtan húzták ki a sír üregéből. Egyik a másik után bocsájtkozott le, mert mind nagy ajándékot várt a pasától, ha visszاسzerzi kardját, de élve egy sem került napvilágra.

— Még ha fél Jeruzsálem pusztulna is belé — kiáltotta a pasa — a kardom vissza kell kapnom! Allahra mondom!

Mikor a kádi látta, hogy úgy hullnak el a szolgák, mint a legyek, így szólt:

— Efendim, mért haljon meg annyi igazhívó a zsidó király sírján. Hallgass szolgád szavára, hivásd el a *chacham-basi*-t és parancsold meg, hogy egy zsidóval kerestesse meg a kardod. Ha nem engedelmeskedik, büntesd meg szigorúan őt és népét. Nem hinném, hogy erre sor kerüljön, mert Nebi Daud nagyon szereti a zsidókat és hallgat is szavukra.

A pasa rögtön el is küldött a *chacham basi*-ért. Ez a jóságos ember nagyon elszomorko-

dott, midőn megtudta, hogy néki kell kijelölni azt az embert, aki a pasa parancsára megszentelté Dávid király sírját. Könnyes szemekkel kérte a pasát:

— Uram, legalább adj nekünk három napot, hogy ki-sírassuk magunkat és elő-készüljünk a gyászra...

Összehívatta a rabbi az egész községet és megparancsolta híveinek, hogy böjtöljenek és vezekeljenek három napig. Ő maga minden hajnalban kiment a bethlehemi útra Ráchel sírjához, hogy a pátriárka feleségének panaszolja el, minő nagy veszély fenyegeti unokáit...

Három napon keresztül ő is böjtölt, imádkozott és sírt...

Negyedik nap így szólt híveinek:

— Egyikünknek meg kell a többiért halnia... Ki vállalkozik rá, hogy bemegy a nagy király sírjába?

Nem jelentkezett senki.

— Úgy sorsot húzunk — határozott a rabbi.

A sors a jeruzsálemi templomszolgára, egy kiválóan jámbor férfiúra esett.

— Megnyugszom az Úr akaratában — mondta és előkészült a halálra. Megfürdött és megtisztította testét háromszoros vízben, búcsút vett rokonaitól, barátaitól és kiment az egész községtől kísérve Ción hegyére a Dávid király sírjához.

A pasa már várt rá ott fegyveres kíséretével...

Mikor a zsidót a kötélnek lebecsájtották az üregbe, a pasa leszállt lováról, s fülét a nyíláshoz tette, hogy mindent halljon, ami lenn történik.

Feláldozott testvérüket követő zsidók szívének dobbanása is megszűnt tán egy pillanatra az örömtől, midőn a sötét mélységből egy tompa, fénytelen hang hallatszott:

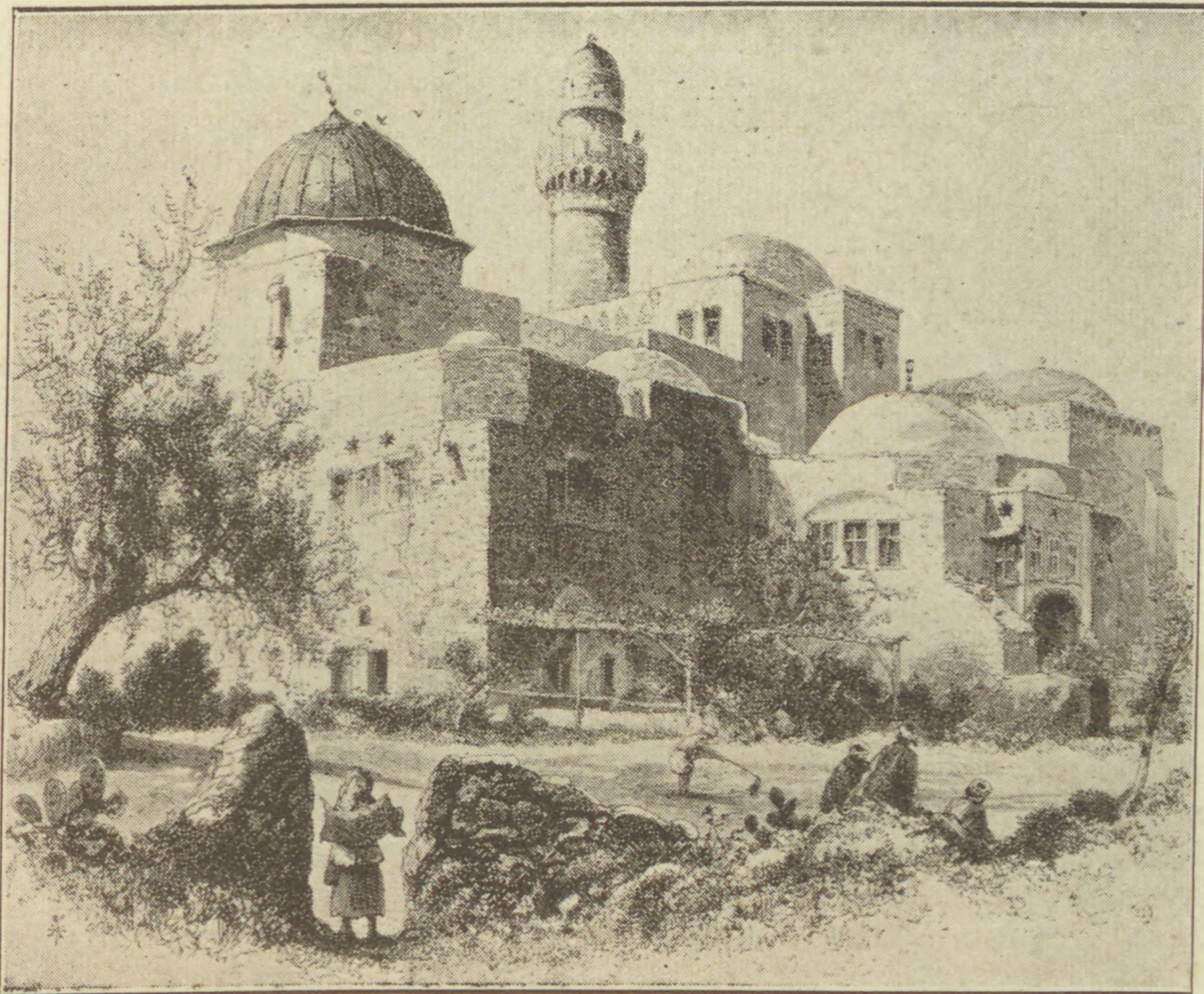
— Föl... húzzatok föl...

... Először a kard csillogó pengéje került napfényre, majd a kéz, ami a markolatot görcsösen fogta, utána a zsidó vértelen sáppadt arca.

A pasa visszakapta kardját...

*

Ettől az időtől kezdve a pasa nagyon tisztelte a zsidókat, mert látta, minő nagy kegyben állanak ők Nebi Daud előtt. Ő is, mások is szerettek volna egyet-mást megtudni a nagy

Davids Grab

Dávid sírja. (Régi metszet után)

király sírjáról, kérdezték a templomszolgát, de ez senkinek sem szólt semmit a rabbin kívül:

Amikor leért és sűrű sötétség burkolt be előtte mindent, egy öreg ember alakja jelent meg előtte égi fényességben. Ez adta át néki a kardot, anélkül, hogy egy szót is szólt volna.

Azután eltűnt.

Mindebből odafönt semmit sem láttak...

NEMÉNYI ENDRE: CSÖNDES ÉNEK...

Nem adtál, Uram, kincset, gazdagságot,
Lelket megőrlő büszke aranyat,
Csak egy pár színes, napsütéses álmot,
Melyet sok ember szán, vagy kikacag.

Nem adtál, Uram, kincset, gazdagságot,
Csak egy-egy fájó, csendes éneket,
Csak álmodtam a földi boldogságot,
Amelyet soha el nem érhetek.

Koldus vagyok, nagy álmok büszke rabja,
Láncos karom a munka rabja csak,
Az életem a vágyak sivatagja,
A vigaszom, nagy Isten, csak te vagy!

Az álmok hídján most is Hozzád szálllok,
Hozzád küldöm e csendes éneket.
Nem kérek tőled kincset, gazdagságot,
Csak egy szívet, oh Uram, egy szívet!

PEISNER IGNÁC: COHEN HERMANN

német filozófia és a zsidó tudomány egyaránt gyászolja Cohen Hermannnak, a „marburgi filozófiai iskola“ nagynevű fejének elhunytát. Ama német-zsidó tudósok közé tartozott Cohen, akik díszai a német tudománynak és fényt árasztottak a zsidóságra és akik büszkén vallották magukat zsidóknak és a zsidó tudomány oltárán is áldoztak. Éppen Németországban, a Bartels Adolfok, Dühring Jenők, Stewart Houston Chamberlainok hazájában, találkozunk nagyobb számban az ilyen német-zsidó tudósokkal. Hogy csak egy pár nevet említsek: Sanders Dániel, a legnagyobb német lexikográfus, mindvégig lelkes zsidó maradt és minden kínálkozó alkalmat felhasznált arra, hogy felekezetéért síkra szálljon; számtalan szótári remekműve mellett időt szakított magának arra, hogy az Énekek énekét lefordítsa a héber eredetiből. Schleiden Mátyás Jakab, a modern növénytan megalapozója, a tizenkilencedik század botanikusainak nagymestere, két jelentékeny zsidótárgyú művet írt: „Die Bedeutung der Juden zur Erhaltung und Belebung der Wissenschaften im Mittelalter“ és „Die Romantik des Martyriums bei den Juden im Mittelalter“. Lazarust, a kitűnő filozófust,

Steinhalt, a német összehasonlító nyelvtudomány egyik alapvetőjét elég megemlítenem. Ezekhez méltóan sorakozik Cohen Hermann, az új-kantianizmus megalapítója és vezére, Kant idealizmusának továbbfejlesztője és kiépítője, aki negyven évig töltötte be a marburgi egyetem bölcsészettanári székét és nyugalomba vonulása után a berlini Lehreanstalt für die Wissenschaft des Judentums tiszteletbeli tanára lett és a Mendelssohn Mózes nevet viselő tanszéken filozófiát és különösen zsidó vallásfilozófiát adott elő. Doktori aranyjubiléuma alkalmából (1915-ben) a híres Geiger Lajos a „zsidóság lelkének és lelkiismeretének“ mondotta Cohent és találobban alig jellemezhetette volna az ősz tudóst.

A szentírás és a talmud vetették meg azt az alapot, amelyen Cohen az új-kantianizmus merész épületét emelte. A coswigi zsidó tanítófia zsidó iskolát végzett, azután a dessauai gimnáziumot látogatta; innen a boroszlói teológiai szemináriumba ment át, ahol Graetznak, Joelnek, Bernaysnak volt kedvelt tanítványa. 1864-től fogva a berlini egyetemen bölcsészetet és magasabb matematikát hallgatott és Kant tanulmányozásába mélyedt. 1871-ben jelent meg első nagy műve: „Kants Theorie der Erfahrung“, amely a kritikai filozófia felélesztésére döntő fontosságúvá vált. Ez a mű Lange Friedrich Albert, a materializmus története híres szerző-

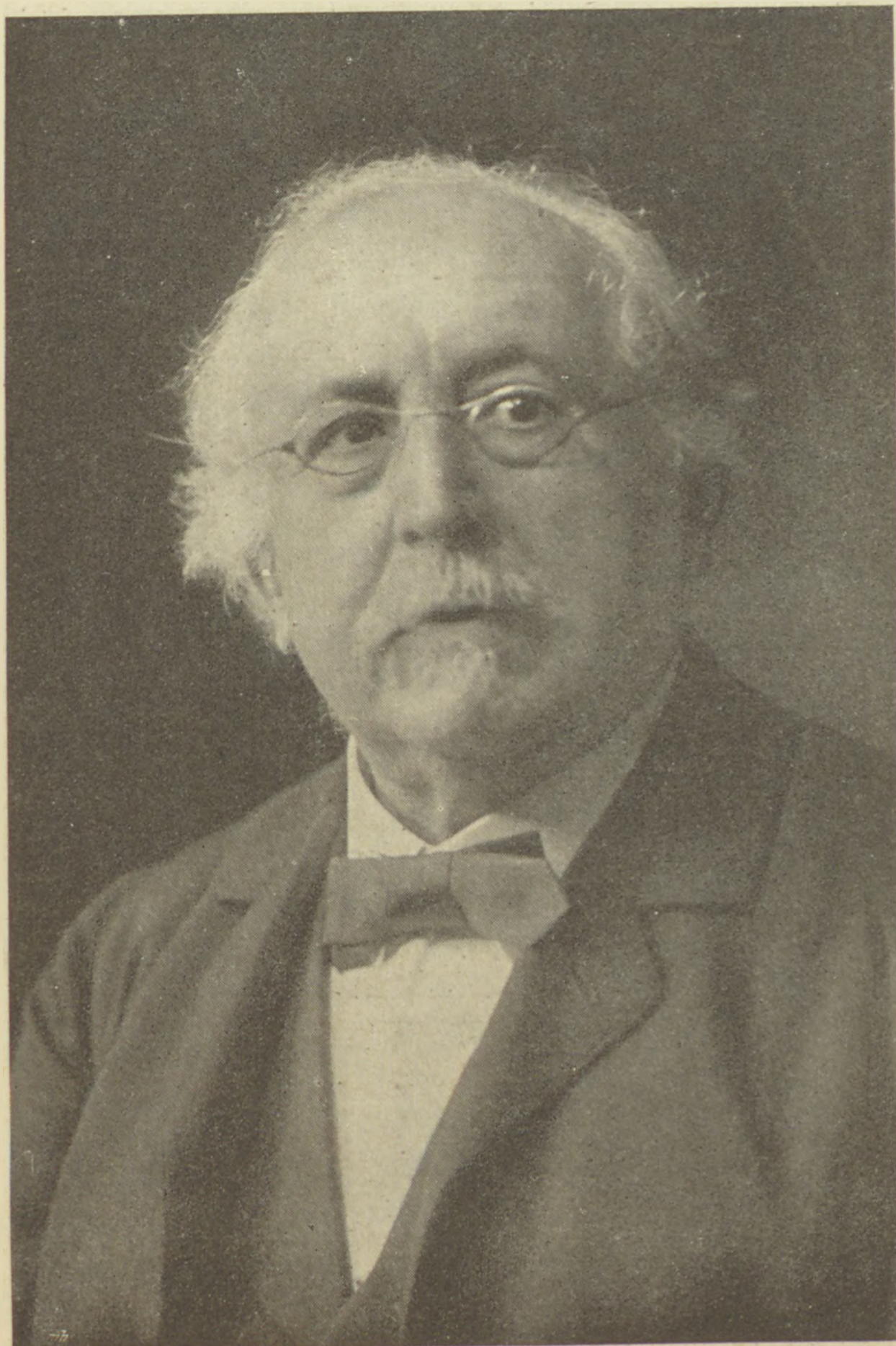
William Dyce : Salomos Urteil

William Dyce : Bölcs Salamon ítélete

jének figyelmét magára vonta és az ő unszolására habilitáltatta magát Cohen a marburgi egyetemen, ahol Lange korai halála után (1875) ennek utódjává nevezték ki, ami akkor nem csekély feltűnést keltett. Itt töltötte Cohen élete javát, itt írta meg hatalmas műveit, elsősorban a négykötetes „System der Philosophie“-t és egyébeket. Cohen mélyen szántó tanait szinte lehetetlen röviden összefoglalni és a nem szakszerűen művelt laikusnak érthetővé tenni. Ő tovább fejlesztette, úgyszólván modernizálta Kant rendszerét olyan sikerrel, hogy a jelenkor számos kiváló filozófusa, mint Natorp, Stammler, Cassirer, Vorländer stb. tanítványainak vallják magukat és az ő nyomdokain haladnak. Legkitűnőbb műve az etikája, a tizenkilencedik század filozófiájának legszámottevőbb alkotása. Az etika és a vallás közötti konfliktust úgy véli megoldhatónak, hogy az etika tartalmába felvegye az istenfogalmat, hogy *a vallás mintegy beleolvadjon az etikába*. A jövő igazi világvalása szerinte az emberiség erkölcsi küldetésébe vetett hit lesz; ez a monotheizmusnak, az igazi istenfogalomnak, amint azt a zsidó próféták a messianikus eszmékkal való összefüggésben felismerték, legmélyebb, legvalódibb értelme. „Isten birodalma az erkölcsi lények birodalma és az erkölcsi lények birodalma nem angyalok mennyei birodalma, hanem az emberi nem kultúrvilága.“

Eredményekben és sikerekben oly dús életének alkonyát a berlini Lehranstalt für die Wissenschaft des Judentum-nak szentelte, ahol főleg zsidó vallásbölcseletek és etikát adott elő, de Plátóról és Kantról is tartott felolvasásokat és szemináriumi gyakorlatokat. Tevékenysége, mozgékonyága, szellemének sokoldalú frissesége nem csökkent aggkorában sem. Sőt mintha szelleme megújnodott, látóköre és érdeklődése tágult volna. Tanulmányokat írt Maimonidesről, Saadjáról, foglalkozott a nemzetiségek és fajok nagy problémáival és a világháború közepette és vele összefüggésben két tartalmas értekezést írt: „Die Eigentümlichkeiten des deutschen Geistes“ és „Deutschum und Judentum“. Az elsőben a német nép szellemi sajátosságát és világkultúrai misszióját fejtegeti, a másodikban keresi és vázolja a németek és zsidók közötti szellemi vonatkozásokat, hasonlatosságokat. Röviddel halála előtt jelent meg a „Neue jüdische Monatshefte“ című folyóiratban egy cikke, amelyben zsidó tudományos akadémia felállítását pendíti meg. Ezt a tervét azzal a visszássággal okolja meg, hogy a zsidó tudomány úgyszólván egészen a rabbik kezében van, már pedig kívánatos volna, hogy legyenek, akik a zsidó tudományt állásuktól függetlenül művelik. Az akadémiának, többek között, éppen az volna a feladata, hogy a zsidó tudósoknak megadja az anyagi függetlenséget.

A berlini Lehranstalt für die Wissenschaft des Judentums meghatározó gyászjelentésben búcsúz-

Z. fe. Zsenihez az Hermann Cohen

tatja el Cohent. „Mérhetetlen nyereség volt — mondja — reánk nézve, hogy e nagy filozófus életmunkájának gyümölcse intézetünknek, hallgatóinak és törekvésünk számos barátjának javára vált. Cohen Hermann neve mindörökké egybeforrt tanintézetünk történetével.“

VÁRNAI ZSENI: TE ŐSZI ÉG . . .

Te őszi ég, szívemmel bús rokon
Borulj fölém, takarjon el borúd
És éltemet, mely immár elborult,
Dajkáljad, ó, az örök télbe át.

Vedd éltemet, e lombjavesztett fát
S mi rajt maradt még, pár levélnyi ék,
Taroljad le, mint vihardúlt vidék
Kopár legyen és égnek meredő.

Mint egy örökkön alvó temető,
Ahova nem jut se tavasz, se nap,
Olyan legyen, vagy tán még zordonabb,
Hogy még a bosszús egeknek is fájjon.

PETERDI ANDOR KÖLTEMÉNYEI¹

Különösen bánatos egyéniség ez a költő, színültig tele forró búval és vergődő fájdalommal. Mint az életét megfogantató, magános és kesergő, de nagy dolgokra hivatott márciusi eső, egyformán, bőségesen, a szelídek sírásával esőzi fásult szíveinkre az ő átkoktól megtisztult, fájdalmas dalolását. Minden szomorúságnak — ó, talán csakis annak — megnyitja szívét, igazságtalanságok, végzetes tévedések, nagy hazugságok, melyek *mindenkin* sujtanak, ezek lázítják hófehér lelkiismeretét, ezek ostorozzák dühét és erejét s mégis különös sajátsága, ennek az erős, okos és férfias költőnek, hogy versein mindezek dacára sem érzik az a vad, nyikorgó, csapkodó handabanda, amelyet a ma költőitől annyira

Peterdi Andor

megszoktunk s amelyek — most látjuk csak — mily kevésbé meggyőzőek . . . Első sorától utolsó soráig igaz lírikus ő s lírájának pasztelles, gyöngyszürke fátylán valódi aranyak, őszinte fehérek, hősiek pirosak és reménykedő kékek csillognak keresztül.

A sárhozragadt élet minden kínja és vergődése, bukducsoló, vak elérhetlensége, vad, igazságtalan, fölületes, ostoba tettei, semmitmondó szavai, csatái és betegségei a megbocsátás fehér lángjában megsemmisülnek s a megvert; megcsúfolt, sápadt, drága „rokonok” kenyérgondja, hajléktalansága és kivetettsége, megalázottsága és kisémmizettsége, nemes hidakon repül végig az ő költészetében, nemes hidakon, melyek a sablonfolyója fölé emelkednek.

Egy mindenképpen gazdag és főképp makulátlan lelkű ember ez a költő, akinek szívét két hatalmas ősi erény edzette és páncélozta tizen négy esztendő hosszú út alatt az emberi és a művészi tökéletesedés felé: a türelem és a megnyugvás . . .

Ezek az erők vezették el őt a szívekig, a zsidó szívekig főként, akiknek forró vérehez reszkető szájjal közeledik, s a zsidó szemek könnyéig,

¹ Peterdi Andor költeményei 1904—1918. Budapest, 1918. Grill Károly kiadása. Két kötet. Ára 16 korona.

amelyeket ő sír el előbb. A Gettó-dalok szép, merész, nyílt és bátor fájdalmáért is érdemes szívünkbe fogadni egészen Peterdi Andort, de érdemes őt minden verseért külön szeretni, mert minden sora a szép és jó nemes akaratában lendült előre. Szerelmi lírájának hófehér, szinte nőies (ez a jelző is idejét multa már!) szemérme lehetetlen hogy fel ne tűnjék és a zokogásnak az a megdöbbenően mély és őszinte felhördülése, amely olyan elemi erővel szakad fel egy-egy verséből. Elpihenő verseinek méla rezignációja, könnyes mosolygása, a természet-hez való rajongó ragaszkodása, a sokszor megénekelt madarak, a tavaszi szelek, árva ebek, búzakalászkokról megírt költemények egy-egy karakteres ecsetvonással járulnak hozzá ennek a nagy poétáknak portréjához.

Két hatalmas kötetéből nem szakítunk ki vers-címeket. Aki kezébe veszi Peterdi könyveit, úgymint végigolvassa s aki végigolvassa, marandó, mély és igaz élménnyel lesz gazdagabb, mert vendégül látott egy sokat átszenvedett, égőszívű költőt, egy nemeslelkű, könnyesszemű barátot, egy bölcs, derék, jóságos, értékes embert.

Sass Irén.

PETERDI ANDOR VERSEIBŐL

HALÁL

Úgy pergünk le lassan, mint a levél a fáról,
ha kimegyünk a nyárból.
Kis eső, kis vihar, kis napfény a létünk,
egy kicsit verekszünk, nagyon sokat vérzünk
És néha gondolkozunk a halálról.

S mi elhessegetjük, ha borzaszt a képe
És messze kergetjük a pokolba, égbe,
De mindig csak visszatér e paraszt a kaszával
és elillan néhány emberkalással,
El a mindenségbe, el a semmiségbe.

Lehet veréb, mely ott csipog az ágon,
lehet galamb, idilli, csöndes tájon,
lehet koldus, kit elrejt egy kis árok
s lehet király, ki itt hagy hét országot,
minden csak egy élet neki a világon.

És neki érnek itt az élő vetések,
mindegy ha ifjak, mindegy ha vének,
zengő arannyal nem fizethetik meg,
mert megveti a holt, hideg kincset:
csak élet kell *Ő* neki, friss, meleg élet.

A csillagot, napot én is szépnek látom,
nekem is szomorúság: a szomorúságom,
s a kenyérem homok, az italom méreg
s a szegénység ezer tűzpoklában égek:
mégis úgy halok meg, mint az én királyom . . .

MÁJUSI EST

Kivirágzik az égbolt, csillag csillagra gyul,
Ember, ki most oly árván, oly vigasztalanul
A csönd egy csöpp szigetjén mélázol, mint gyerek,
Ki nem tudja, hogy vannak fájdalmak, mély sebek,
Ki nem tudja, hogy vannak távoli temetők,
Mik áldott termőföldek voltak évek előtt,
Ki nem tudja, hogy mit sír felénk a televény,
Ha ránk áldoz az este s a nap búsan lemén.
Ember, fojtsd vissza könnyed, ha lelked sírni kezd
S engedd: öleljen által a szép májusi est.

Figyeld a fák növését, s a szálló szél szavát,
Ki úgy cirógat mostan, mint jó édes anyád,
Figyeld a messze zengő cserebogár-zenét,
Mi földidéz szívedben: emléket, dalt, mesét,
Figyeld, hogy leng az égen a fátyolos tejút,
S a csillag égő útját, ha előtted lefut,
Figyeld, hogy körülötted minden hogy muzsikál,
A föld, a fák, az égbolt, a szél, a kis bogár,
Ember, kire mint zápor a sok kín úgy esett,
Engedd, hogy ez a május ölelkezzen veled.

Feledd, hogy vannak tájak e fénylő ég alatt,
Hol mint ős Szodomára vad tüzeső szakad,
Feledd, hogy vannak népek, ó szörnyű karaván,
Kik vadként menekülnek e mesés éjszakán.
Feledd el én testvérem a kort, amelyben élsz,
S eredj a selymes rétre, ámulj és heveréssz,
Gondolj egy ifjú lányra, ki néked drága, szép,
És csókold, ahol éred: arcát, haját, kezét.
Ember, az élet szörnyű, mégis szép s elsuhan,
S most május este van, ó május este van!...

HA RÁM SZAKADNAK...

Ha rám szakadnak nagy, kemény csapások,
Ha agyamra csap a gond madara,
Nem sírok, nem lázongok, nem kiáltok,
Lelkemből nem szakad föl soha átok.
Jobb lesz a holnap, ha rossz volt a ma
És megnyugvással bízó hittel élek:
Én ittfelejtett judeai lélek.

Az őseimtől amit örököltem
Nem földi kincs, de égi hatalom,
Nincs szőlőhegyem, házam, termőföldem,
Napos tájakról, kelet felül jöttem,
Onnan való, messziről a dalom.
S abban jajdul föl a nagy ősi bánat,
Abban zokog fájdalma Judeának.

A könnyeink: égő keleti könnyek,
A dalaink: szentföldi ó-dalok
S ott messze, csodás tájain a földnek,
Hol útrakeltek őseink: a bölcsek,
Hol Mózes két szent kőtáblát kapott,
Ott sarjadzott családfánk, ott a rögje,
Mely él s virágzik örökre, örökre!

Die Schöpfung

Sir Eduard Burne-Jones: A teremtés napjaiból

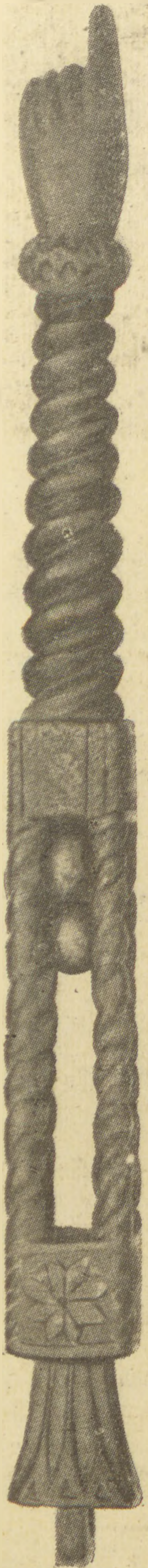
ELSZÁSZ-LOTARINGIÁRÓL

Kevesen tudják ma már, hogy az a véráztatta terület, amelyért a világ hatalmas nemzetei viaskodnak most, valamikor a zsidó tudomány, a zsidó kultúra termékeny talaja volt. Aminthogy azok a nevek is, amelyek mostanában a legfőbb hadvezetőségek hivatalos jelentéseiben oly gyakran szerepelnek, a zsidó irodalomtörténetnek sűrűn előforduló községnevei. Coucy-ban nagy talmudtudósok működtek, Dompaigne-ban héber poéták írták arab ritmusú héber verseiket. És Elzász-Lotaringiában is virult a zsidó írás.

Ma már ezeknek az időknek az emlékeit csak a franciaországi múzeumok zsidó osztályai őrzik. A leggazdagabb zsidó múzeum Párisban van, ahol a zsidó élet a legszegényebb. És igen értékes zsidó osztálya van az elzászi múzeumnak is Strassburgban, ahol speciálisan az elzász-lotaringiai zsidó műtárgyakat gyűjtötte egybe az 1904-ben alakult „Gesellschaft für die Geschichte der Israeliten in Elsass-Lothringen“. Ez a társulat, amelyet dr. Ginsburger gebweileri rabbi buzgalma hozott létre, kiadványokat is bocsát ki, amelyek az elzászi múzeum zsidó gyűjteményének újabb gyarapodásairól adnak számot írásban és képben.

És az elzászi múzeum „műemlékei“ között szerepelnek nemcsak a gyönyörű fadaragványos tóramutatók, hanem maga a Tóra is, amint-hogy múzeumba került itt nemcsak a régi zsinagóga „Dávid pajzsa“, amelyen egy pászkát őriztek, hanem maga az egész Zsinagóga is, amelyre ma alig van már szüksége Elzász-Lotaringia teljesen beolvadt zsidóságának. A „Betsaal“ mellett van a múzeumnak egy „chéderje“ is, de itt nem csendül fel többé apró iskolásfiúk édes talmudéneke, amiről a zsidó hagyomány azt mondja, hogy a gyermekek szájának lehellelte a tóratanuláskor tartja fenn a világot. Az elzász-lotaringiai zsidók régi életfenntartó kultúrája ma már csak a halott múzeumi koporsó kincse. Igazi hivatást akkor fog az elzászi „zsidó társulat“ betölteni, ha arra törekszik majd, hogy a régi elzász-lotaringiai zsidó szellemet feltámassza és visszaadja az életnek.

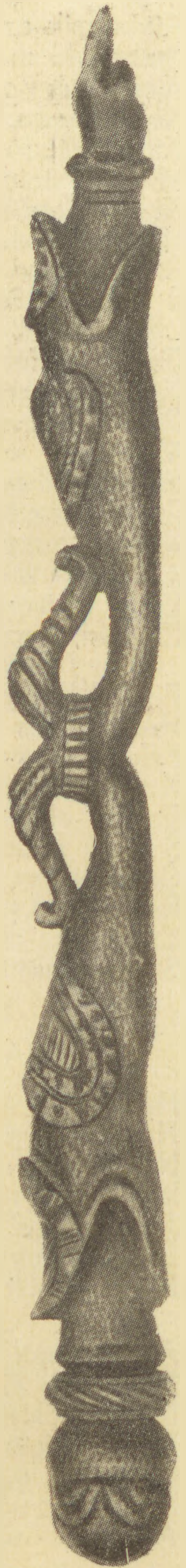
(Secundus.)

Régi zsinagógai
fadaragvány
Elszász-
Lotaringiából
(1770)

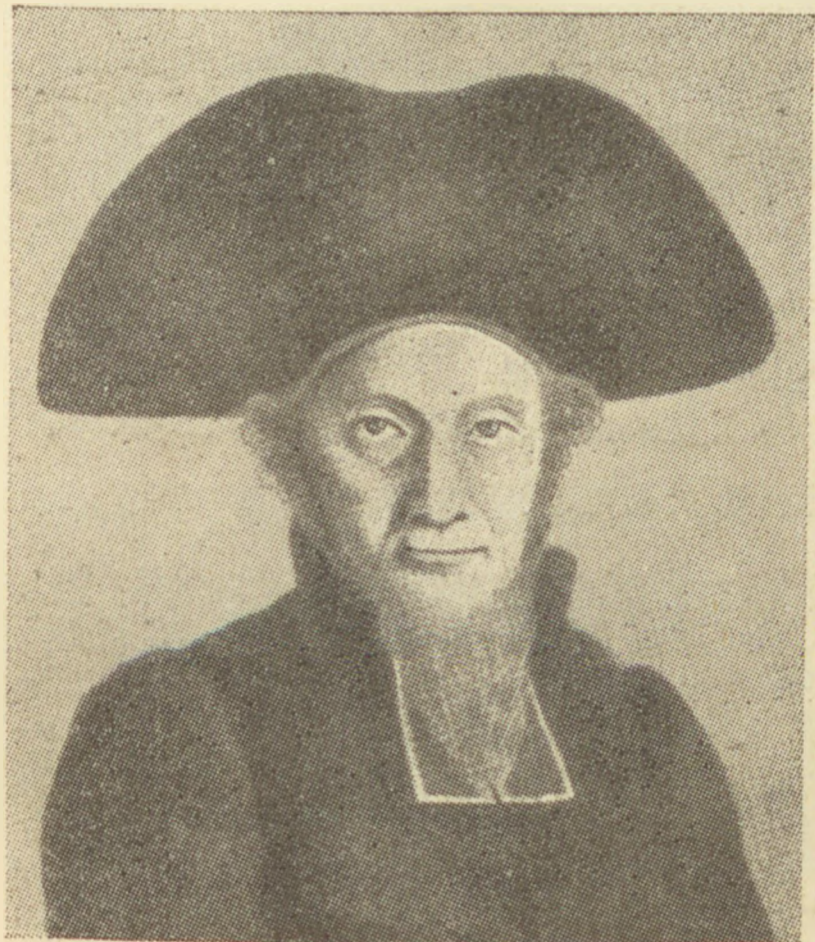

David-Schild
aus
Elsass-
Lothringen
(1770)

Thoradeuter aus Elsass-Loth-
ringen. Aus der jüdischen
Abteilung des Elsassischen
Museums in Strassburg

Régi Elzász-Lotaringiai tóra-
mutatók. A strassburgi el-
zászi múzeum zsidó osztá-
lyából (Fadaragvány)

Simon Cohn

Armand Áron

Jakob Meyer

REMÉNY

— Levél a szerkesztőhöz —

Élyen tisztelt Szerkesztő úr! Engedje meg, hogy szerény reklamációmmal felhívjam szíves figyelmét arra, hogy a Mult és Jövőben nélkülözöm a Reménynek nagyobb szabású propagálását. Pedig a Remény a Mult és Jövő édes gyermeke és innen indult el útjára, hogy a magyar zsidóifjúság szívét, lelkét meghódítsa.

A Remény állandó propagálása — úgy vélem — nem is a Remény ügye csupán, hanem az egész magyar zsidóságé. Hiszen mielőtt megvolt, mint égető szükségét sürgették mindenféle azok, akik csak ettől várták, hogy megakasszák a bomlási folyamatot a zsidóság szellemi értékeit illetőleg a modern zsidó diák lelkében, akik azt várták, hogy vonzó írásokban és szép képekben közel hozzák a zsidó ifjú lelkéhez a zsidóság évezredes gyönyörű emlékeit és így könnyebb legyen a zsidó hitoktató munkája is, kinek mindössze heti két óra áll rendelkezésre, hogy a zsidóság eszmei kincseit az ifjúsággal közölje.

És hogy most megvan ez a várva várt segéd-
eszközünk a zsidó ifjúság nevelésében, a Remény, nem kell-e állandóan és folytonosan reámutatnunk eme pompás folyóiratra, mely eddig is oly szép eredményeket ért el. Nekünk, a zsidó ifjúság nevelőinek, az a kötelességünk, hogy ezt a szellemi fáklyát, a Reményt, mindenüvé bevigyük, mindenütt elterjesszük, hogy áldásos munkája minél szélesebb körökben éreztesse hatását. Mert a Remény eszméinek terjedése egy új, jó zsidóérzésű társadalom megalapozását jelenti: oly társadalomét, amely nem lesz érzéktelen a zsidó közélet problémái iránt, mely szívvel-lélekkel fog résztvenni a zsidóság közügyeiben.

Ez az új nemzedék, melynek a zsidó dolgok

iránt meglesz az érzéke, jobban meg fogja becsülni a zsidóság papjait és tanítóit, szellemi vezéreit, akikben ma a zsidó eszme él és működik.

Mindezen okokból kifolyólag erősebben kell elsősorban nekünk, zsidó hitoktatóknak, akik a zsidó fiúkkal és leányokkal közvetlenül érintkezünk, a dolgot kézbe venni. Nem szabad engednünk, hogy oly ifjúsági folyóiratok, olvasmányok jussanak tanulóink kezébe, melyek más vallás eszméit és tanításait glorifikálják.

Nem szabad megtörténnie annak, ami egy fővárosi iskolában előfordult, hogy egy osztályban, ahol 40 tanuló közül, kiknek fele zsidó, 18 buzgó, rendes zsidó előfizetője van a „Zászlónk”-nak, míg a katolikusok közül csak három. Ha minden rabbi és vallástanár 30—40 új hívet szerez a Reménynek, ami pedig nem nagy szám, már jelentős lépéssel közeledünk a fordulópont-hoz a zsidó diákság zsidó nevelésében.

De másképen is minden erőnkkel rajta kell lennünk, hogy ez a kitűnő zsidó ifjúsági lap terjedjen. Hitközségeinknek pártáryalatra való tekintet nélkül legalább 20—30 példányban kellene a Reményt megrendelniök, a zsidó elemi és polgári iskolákban minden osztálykönyvtárban több példány Reménynek kellene közkézen forognia. Tanév végén — és ez most különösen aktuális — a hitközségek a jeles előmenetelű, szegénysorsú diákok részére vizsgai jutalomképen rendeljék meg a Reményt.

Folyton újabb meg újabb eszméket kell felvetnünk, hogy ezt a nagyfontosságú ügyet napiranden tartsuk. Mert amit a felnőtteknél helyrehozhatatlanul elhibáztak, mindaz az új zsidó nemzedéknél még megjavítható. Izrael reménye mindig gyermekeiben volt.

Közérdekű soraim szíves közlését kérve, vagyok Szerkesztő úr igaz híve

Dr. Winkler Miksa,
a pesti izr. hitközség vallástanára.

SOLE HEGYRŐL

„RITUÁLIS GYILKOSSÁGÉRT” ítélték el 18 évvel ezelőtt halálra, majd életfogytiglan Hilsnert, aki most kegyelmet kapott és kiszabadult a börtönből. Így írták meg a hírt a magyar napilapok is. Az igazság pedig az, hogy rituális gyilkosságért még soha zsidót el nem ítélték, legfőleg „rituális gyilkosság” ürügye alatt vagy hamis vádja miatt, amint azt nálunk is tervezte Tiszaeszlár idejében néhány gonosztevő, de eredménytelenül. A szegény Hilsnernek azonban nem akadt Eötvös Károlya és az osztrák zsidóság hiába kérelmezte a pör újrafelvételét, hiába terjesztette fel Hilsner ártatlanságának döntő bizonyítékait, a gonosz szellem győzött. Minden nyílt eszű ember azonban tudja, hogy a „rituális gyilkosság” machinációval még a Beylis-pörben és még Oroszországban sem értek el eredményt. És az már csak a cseh bírák ügye, hogy igazságszolgáltatás helyett a hazugságot szolgálták.

Az I. C. A. is, az I. T. O. is elhatározta, hogy ezentúl nem Argentínában, illetve Délafrikában keresi a zsidó telepítési tevékenység számára a területet, hanem Palesztinában. Nem olvastuk a határozatokkal kapcsolatban támadt vitákat, vajjon akadtak-e aggodalmaskodók, akik kifejtették, hogy Argentínában és Délafrikában zsidókat telepíteni a könyörületesség nemes munkája, ellenben Palesztinába zsidókat telepíteni hazafiatlan cselekedet? Elvégre együgyű koponyák mindenütt lehetnek, hiszen ez nem magyar zsidó privilégium.

POGROMOK OROSZORSZÁGBAN. Az orosz-zsidó lapok pogromokról és zsidóüldözésekről adnak hírt, még pedig a bolsevikiek napjának leáldozásából kifolyólag. A vád megint a régi, hogy a zsidók az okai mindennek, ők az okai a háborúnak, ők az okai Oroszország feldarabolásának, ők az okai a cár bukásának és Kerenszky detronizálásának, szóval mindennek a zsidók az okai, csak éppen annak nem, hogy a rab Oroszország mégis némi szabadsághoz jutott, sőt talán a békéhez is.

„AZ ELZSIDÓSODOTT SAJTÓ” ellen gyűjtik a milliókat, hogy nem annyira tiszta keresztény sajtót teremtsenek, ami ellen végre senkinek sem lehet kifogása, hanem inkább és főképen zsidóellenes sajtót, állandó, kitartó és kitartott zsidóellenes propogandát. Az úgynevezett „elzsidósodott sajtó” pedig csekély kivétellel tovább is irtózik minden zsidó ügytől, tovább is óvatosan kerüli a zsidó dolgokról való megemlékezést, továbbra is íratja a zsidó fiúkkal a karácsonyi cikkeket és állandó álarcot visel, nehogy isten ments zsidónak mondják. Dehogy is mondják. Dehogy is. (Secundus.)

ÚJ KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÉLETE ÉS MŰVEI. IRTA: RUBINYI MÓZES. A kiváló tudós értékes munkásságának jelentős etaja ez a könyv, mely a nagy humorista életét és műveit fejtegeti. A szerző Mikszáth műveinek legalaposabb ismerője, ki az író szétszórta, kiadatlan műveinek összegyűjtésével, elfeledettek fölfedezésével és hagyatékának rendezésével elévülhetetlen érdemeket szerzett. Nagy terjedelmű könyve, amellet, hogy elsőrangú forrásmunka, világosan, szépen van megírva, a tudás, elmélyülés és ízlés valóságos kis remeke. Mikszáth minden híve nagy élvezettel fogja olvasni ezt a kitűnő életrajzt, melynek függelékében a tudós szerző összeállította Mikszáth összes műveinek bibliografiáját. A kiállításában is ízléses könyv ára 4 korona. Kapható minden könyvkereskedésben.

MICHA JOSEF IBN GORIÓN, akinek a zsidó legendákat felölelő nagy könyve a német irodalomban méltó feltűnést keltett, három kis könyvben mutatja be a bibliai kor elejének történetét, midrás és talmud, de főleg a széfer hajasar legendáival bővítve. Az első „Die ersten Menschen und Tiere” az ősidők mondáit foglalja egybe, a második Ábrahám, Izsák und Jákob, a zsidó patriarkákhoz fűződő legendákat dolgozza fel, a harmadik Josef und seine Brüder, ein altjüdischer Roman, az ismert bibliai történet regényét bővítve adja elő. A kartonba kötött csinos könyvek ára egyenként 2.50 márka, kiadja a Literarische Anstalt Rütten u. Loening, Frankfurt a. M.

KÓBER LEÓ: HÁBORÚS ABC. A szerény cím mögött igen értékes grafikai lapok rejtőznek, amelyekben gyönyörűséget talál a háborús művészet minden barátja. Az ABC minden betűjét egy-egy bravuros rajz illusztrálja. Ágyú, Búcsúzás, Cirkáló, Csata tér, Drótakadály, Előre stb. Valamennyi lap külön-külön befejezett művészi munka, amely magán viseli Kóber Leó tudásának bélyegét. A Háborús ABC-ét a Hadügyminisztérium Hadsegélyző Hivatala adta ki.

RÁSKAI FERENC: A CSODAMAJOM. Egy színész kalandjait adja elő a könyv, amely dúsan bővelkedik szellemes és megkapó részletekben. A kiváló író új könyve a Légrády testvérek kiadásában jelent meg.

LESCHONENU I. RÉSZ. Megjelent M. A. Tenenblatt és N. Siegel, e két kiváló héber tanító könyve kezdő héber tanulók részére. A könnyű tanítási módszer és a szép rajzok, melyek a gyermek környezetéből és látköréből valók, a héber nyelv megtanulását biztosítják. A könyv a legmelegebben ajánlható. Megrendelhető A. Fruchs, Lemberg, Kopernika 11. Ára kötve 4 K, fűzve 3 K.

★ REIMÉNY ★

A magyar zsidó ifjúság lapja, gazdag tartalommal, pompás illusztrációkkal. A Mult és Jövő közreműködésével szerkeszti: dr. Molnár Ernő. Előfizetés: díj egész :: évre 12 korona. ::

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, IV. kerület, Magyar-utca 3. szám. Telefon: 96-30.

KRÓNKA ÉS SZEMLE

MAGYAR ZSIDÓ IRODALMI ALAP

Legutóbbi számunk megjelenése óta is szép gyarapodást mutat a Magyar Zsidó Irodalmi Alap, jeléül annak, hogy a nagy eszme a megérdemelt méltánylásra talált.

Báró Herzog Mór hozzájárulásának első részletéül 5000 koronát küldött be és megleghangú levélben kilátásba helyezi, hogy az Irodalmi Alap támogatását mindenkor elő fogja mozdítani.

Ormódi Vilmos főrendiházi tag, a Magyar Általános Biztosító vezérigazgatója, szintén 5000 koronás adományt küldött az Irodalmi Alapnak. „Igaz örömmel szolgál — írja — hogy kulturális céljaik előmozdításához társaságom részéről is hozzájárulhatok.”

Báró Ullmann Adolf 2000 koronával járul egyelőre „a nemes hivatású akcióhoz”.

A mohácsi izr. hitközség „az Alap nagyfontosságú vállaláserkölcsei és kulturális céljait teljes mértékben méltányolva” egyelőre 200 koronát küld be, melyet a viszonyok javultával további összegekkel fog kipótolni. (Vida Dezső elnök, Székely Lajos jegyző.)

A marosvásárhelyi izr. hitközség 100 koronával járul hozzá. „Akik a felhívást aláírták — írja dr. Löwy Ferenc főrabbi —, teljes garanciát nyújtanak arra, hogy komoly és értékes zsidó kultúrmunka készül.”

Dr. Flesch Ármin mohácsi főrabbi írja: „Minden lehető meg fogok kísérelni ezen nemescélű vállalkozás fejlesztése érdekében, mert igazán a legjobb válasz ez ellenségeink provokálására, akik milliókat gyűjtenek a zsidóság elleni agitáció céljaira.”

Dr. Neumann Ede, az Országos Rabbi-Egyesület elnöke írja: „A legnemesebb szándékok sugallták az Alap létesítésének eszméjét és szólalnak meg a lelkes felhívásban. Ószinte óhajom, hogy a munkát gazdag siker kísérje és kész örömmel fogom szolgálni mindenkor az erre irányuló törekvéseket.” Dr. Neumann az Alapnak az IMIT-tel való együttműködését és kölcsönös kiegészítését indítványozza. Az IMIT nagyszabású tudományos könyveket ad ki, az Alap pedig „vallásunk, történetünk, irodalmunk és törekvéseink ismereteit széles körben terjesztő, más felekezetekben bevált mintákat követő füzetes vállalatot indítson.” Mondanunk sem kell, hogy dr. Neumann indítványa teljesen egybevág az Alap intencióival, sőt az Alap első jegyzőkönyve szerint, amelyet báró Kohner Adolf, dr. Hevesi Simon, báró Herzog Péter és dr. Patai József még 1917 december havában aláírtak, dr. Hevesi hangsúlyozta, hogy mihelyt az Alap meglesz, a vezetőség keresni fogja az érintkezést az IMIT-tel, mellyel szorosabb kapcsolatokat óhajt létesíteni.

„Meg vagyok róla győződve — írja dr. Klein Sámuel érsekújvári főrabbi —, hogy azok a férfiak, akik a mozgalom élén állanak, kellő körültekintéssel és széles tudással állapították meg annak munkakörét.” Szerény véleményem szerint első és legfontosabb feladatunk legyen oly olcsó, csinos füzeteket, kisebb könyveket kiadni, melyeket a *vallásoktatás kiegészítéséül* gyermekeink, ifjúságunk kezébe adhatunk, mint házi és szórakoztató olvasmányt úgy elemi, mint középfokú iskoláinkban. A tárgyakkal oly bősége kínálkozik itt, hogy egész esztendőnk munkájával sem lehet azt kimeríteni. Ilyen tárgyak lehetnek: a bibliai történetek, a bibliai személyek köré fűződő legendás költészet ismertetése, mikép ez az agadában található, a bibliai erkölcsi és vallástörvények egy-egy csoportjának részletesebb bemutatása ugyancsak a hagyomány megvilágításában; a próféták életének ismertetése, eszméik kifejtése az érettebb

tanulók olvasmányául; a szent föld leírása, történetének előadása; a misna és talmud, valamint a későbbi zsidó történet egyes nagy alakjainak bemutatása külön-külön kis monografiákban. Mi, vallásoktatók, érezzük legjobban hiányát e fajta olvasmányoknak.”

„A betegágyban, írja dr. Kecskeméti Ármin, makói főrabbi, írom e sorokat. Bár kevés szóval, de lelkesedéssel és boldogan köszöntöm a nagyszerű vállalkozást, mely most a közeledő peszach *הואיל*-ját, megváltását jelenti a zsidóságnak.”

Dr. Klauber Frigyes egri főreáliskolai tanár, főhadnagy írja a harctérről: „A háború viharában, négy évi hányattatásomban és küzdelmemben megerősödött a lelkem zsidó hitvallása, amely mindig hazafias érzéssel párosult. Boldogult édesapámtól örökölt zsidó műveltségű tradíció, a zsidó olvasmányok és különösen a Mult és Jövő hatása mély nyomokat hagytak szívemben. Hatalmasan előmozdította azonban a hitem erősödését Patai Józsefnek megváltó, fájdalommal és örömmel eltöltő, prófétai ihletű vezércikke, a „Rendben van-e minden”. Elkövetkezik talán az idő, hogy eszmékért küzdeni és élni lesz még alkalom. Dr. Hevesi, a mi nagy orátorunk és praeceptorunk, aki a Magyar Zsidó Irodalmi Alap eszméjét megpendítette és dr. Hajdú Miklós, a zsidóság egyik büszkeségének támogatása arra fognak ösztönözni, hogy mihelyt módomban lesz: a legerősebb propagandát fejtsem ki az Alap érdekében, amely az egész magyar zsidóság életbevágó kérdése.”

A Magyar Zsidó Irodalmi Alap számára érkezett kisebb adományok: dr. Müller Adolf nagyikindai törvényszéki főorvos gyűjtéséhez hozzájárultak: dr. Müller Adolf 50 K, dr. Wolf Jakab és dr. Wolf Lipót 50 K, dr. Grünwald Adolf Bocsár 10 K, dr. Weisz Jakab udvari tanácsos 50 K, Kitséer Sámuel 50 K, Weisz Mór gyűjtése 200 K, Feuerstein Kálmán igazgató, Csikmadaras 50 K, Deutsch Simon Budapest 20 K, Klein Ferenc Eperjes 20 K, Nádas Ignác főhadnagy, Trenkova, gyűjtéséhez hozzájárultak: Wilcsek Miksa hadnagy 10, Eisler J. 20, Sabl Arnold zászlós 10, Nádas Ignác főhadnagy 10 K-val. Wilkovics Adolfné

Legszebb könyvajándék

Patai József „Héber költők”

— Az I. M. I. T. kiadása —

Két hatalmas kötetben mutatja be a héber költészet legszebb gyöngyeit az első középkori héber poétától napjainkig.

I. kötet: Sámuel Hanágid, Gabirol, Ibn Ezra, Juda Halévi, Alcharizi, Manuello, Nadsara stb.

II. kötet: Luzzatto, Letteris, Bialik, Gordon, Csernichovszky, Bolgár, Feuerstein stb.

Patai József műfordításai, irodalomtörténeti bevezetéssel és minden egyes héber költő életrajzával

A két kötet ára 10 korona, porto 80 fillér

Megrendelhető a „Mult és Jövő” kiadóhivatalában

Királyháza, gyűjtéséhez hozzájárultak: Wilkovics Adolfné 20, Wohl Dezső 5, Schvarcz Mariska 5, Dancziger Béláné 2, Schwimmer Róza 3 K. Barta Manó újabb gyűjtéséhez Schlesinger W. 10 K. Dr. Jordán Sándor szatmári főrabbi gyűjtéséhez hozzájárultak: Bárány Samu hitk. elnök 20 K, dr. Jordán Sándor 20 K.

A BIBLIA-KRITIKA ELLEN. A Mult és Jövő legutóbb a nagy hírű bibliakritikus, Julius Wellhausen méltatása kapcsán ama kijelentést olvasom: „Sajnálatos tény, hogy a zsidóságnak a bibliakritika terén még nincs oly jelentős tudósa, aki felvehetné a versenyt Wellhausennel és tévedéseit megcáfolhatná”. Engedje meg tehát az i. t. szerkesztőség, hogy nagyérdemű olvasóközönségét megnyugtassam: igenis van olyan kiváló zsidó tudósunk, ki Wellhausen és iskolájának a Biblia authenticitását és a zsidóság tekintélyét aláásni törekvő hipotéziseit sikeresen megcáfolta. Még pedig dr. Hoffmann Dávid berlini szeminárium igazgató. S csakis a némethoni zsidóság szellemi életével való connexus hiánya okozhatja azt, hogy eme nagy férfiú tudományos és irodalmi működéséről oly keveset tudnak hazánk zsidó köreiből. Pedig ez a nagy tudós már azért is melegebb érdeklődésre tarthatna számot a hazai zsidóság részéről, mivelhogy ő hazánknak szülötte, ki fiatal korában mint Hildesheimer Izrael dr. tanítványa Németországba került ki, hol évtizedek óta mint a mestere által alapított berlini orthodox rabbiszeminárium talmud- és biblia-exegesis tanára, majd pedig mesterének elhalálása óta egyúttal mint ezen intézetnek rektora működik. Hoffmann dr. nevéhez kiváló alkotások fűződnek a zsidó tudomány különböző ágainak terén. Talán más alkalommal még méltatni fogjuk Hoffmann rektor tudományos érdemeit teljességükben, de jelen alkalommal az adott okhoz méltóan kizárólag dr. Hoffmannnak a Wellhausen-féle bibliakritikai iskola ellen folytatott sikeres küzdelmével óhajtunk foglalkozni.

Hoffmann dr. enambeli irodalmi működését főképen a Tórához írt kommentárjában és „Die wichtigsten Instanzen gegen die Graf-Wellhausen'sche Hypothese” című munkájában fejti ki.

Hoffmann apologiája főleg az úgynevezett *forrás-kritika* (Quellenkritik) ellen intéződik. Ezalatt ama bibliakritikai módszer értendő, mely a pentateuchust több egymástól független, részben egymásnak ellentmondó, sőt egymást kizáró forrásműre osztja, mely forrásművek utólagosan egy szerkesztő által egy közös írásművé lettek volna összeolvasztva. Ama kritikai felfogás szerint a pentateuchus következő forrásművekből lett összeszerkesztve: Azokat a részeket, melyekben Isten mint אלקים fordul elő E betűvel jelölik (Elohim-kodex), azokat a részeket pedig, melyekben Isten יהוה-vel van megnevezve, J betűvel (Jahve-kodex). Az V. könyvet, a Deuteronomiumot, D betűvel jelölik, végül a papi kodex (Priester-Codex), mely a Mózes III. könyvében előforduló papi törvénysorozat, valamint az avval összefüggő törvényeket Exodus és Numeriben, továbbá a Genesis és Exodus elbeszéléseinek egy részét is papi kodexnek (Priester-Codex) mondják és PC betűvel jelölik. Eme állítólagos forrásműveknek kora tekintetében a bibliakritikai iskolának nézete az idők folyamán nagy változáson ment keresztül. Míg azelőtt a Deuteronomiumot fiatalabb korúnak és a PC törvénysorozatot régebbi résznek tekintették, addig most Wellhausen fellépése nyomán ép a PC-t tartják újabbkori részletnek és a Deuteronomiumot régebbi forrásnak. Tehát világos dolog, hogy ezen iskolának nézete szerint a Deuter. sohasem vonatkozhatik a PC törvényeire, mivelhogy utóbbiak állítólag egy későbbi fejlődésnek eredményei. Másrészt az egész óhéber irodalomban (egészen Ezra koráig) sem szabad a PC törvényeinek nyomával találkozunk, mivelhogy ilyen nyomok azoknak a törvényeknek régi korát bizonyítanak, amit pedig ez az iskola tagad.

Ezeket az alapvető bibliakritikai hipotéziseket Hoffmann tisztán tudományos módon sorra megcáfolja.

Kommentárjában (Deuter.) Hoffmann bebizonyítja, miszerint a Deuter. törvényei a PC törvényein alapszanak és

azoknak feltételezése nélkül érthetetlenek. Az idevonatkozó számtalan bizonyítékból csak egy példát akarok felhozni.

A Deuter. 16-ik fejezetében előforduló, az ünnepi törvényekről tárgyaló részletnek a Leviticus 23-ik fejezetében előforduló hasonló törvényekhez való viszonyáról Hoffmann bővebben értekezik Leviticus kommentárjában (II. kötet, 117. oldal) és „Wichtigste Instanzen” stb. című iratában (I. füzet, 101. oldal). Azon körülményből, hogy a Deuteronomiumban a Ros-hasonoh és a Jóm-Kippurim nincs megemlítve, sok kritikus azt a következtetést akarta levonni, hogy a Dt. írása idején eme ünnepek még nem léteztek. De Hoffmann jogosan figyelmeztet arra, hogy a Deut. ama ünnepek tárgyalásánál főleg azt akarja belénk vésni, hogy azokat kiválasztott helyen kell megünnepelni. Csakhogy ez csakis a három zarándokünnepet illetően lehetséges. Míglen Ros-hasonoh és Jóm-Kippurkor úgy sem kellett a szentélyben megjeleníteni, így tehát ezeket úgy sem kellett ezen a helyen megemlíteni. Így tehát a bibliakritikusoknak ezen körülményre épített hipotézise semmivé zsugorodik össze.

A „Die wichtigsten Instanzen gegen die Graf-Wellhausen'sche Hypothese” című dolgozatának első füzetében főleg azon hipotézis megdöntésére törekszik, mely szerint a Leviticus csak a babiloniai fogság utáni időben keletkezett volna. A második füzetben pedig a PC-nek a Genesisnek CE-vel megjelölt részeihez való viszonyát tárgyalja a szerző. Ugyanis különösen a Genesisben akarja a bibliakritika bizonyos tudósításoknak megismétlését felfedezni, mely ismétlések különböző forrásművekből származnának. A teremtéstörténet, az özönvízről szóló tudósítás, a népek leszármazási lajstroma és a patriárkák története különböző, egymástól független verziókban van meg — e felfogás szerint — s e különböző verziókból lettek a szerkesztő által egységes művé összeolvasztva. Ezen állítólagos forrásoknak a kritika általi kimutatásánál a kritika összefüggő fejezeteket darabokra szakít, sőt egyes versek is részekre osztatnak és különböző szerzőknek tulajdonítatnak. A legszemléltetőbben a Haupt-féle szivárvány-bibliában látható ez az eljárás, amelyikben a különböző forrásokból származó részek különböző színű nyomással vannak feltüntetve. Hoffmann dr. a legelső közt volt, ki ezen radikális iskola ellen fellépett és állításait sorra megcáfolta. Kimutatja, mint illik minden egyes vers a kerethez és hogy a különböző forrásoknak állított részek egymást kiegészítik és feltételezik, egymás nélkül pedig tökéletlenek és értelmetlenek volnának. Kimutatja, hogy nincs igazuk, úgynevezett karakterisztikus kifejezéseket bizonyos források ismertető jele gyanánt feltüntetni, mivelhogy azok mindenütt vegyesen használtak. Ahol tényleg előfordulnak nyelvi különbségek, ott a szöveg tartalma okolja meg azokat. Ezen állítását Hoffmann éppen a kétféle teremtéstörténet és a népszármazási táblából merített bizonyítékokkal támogatja.

A rendelkezésünkre álló hely nem engedi meg, hogy a fentiekén kívül más szemelvényekkel is kidomborítsuk Hoffmann műveinek nagy jelentőségét. Itt csak a jelen dolgozatunk kezdetén felemlített alkalomból kifolyólag kötelességünknek tartottuk, hogy e nagybecsű folyóirat olvasóközönségének figyelmét az igazi zsidó tudomány eme ma élő egyik legnagyobb művelőjére irányítsuk, kinek fáradságtalan és áldásos életmunkája ragyogóan illusztrálja ama vigasztaló igét: *Ki lau almon jiszoél!* Különben a modern bibliakritika egyik legkiválóbb képviselője is kénytelen volt kijelenteni, hogy Hoffmann dolgozataival a bibliakritikusoknak is számolniuk kell. (Baentsch, Orient. Literaturzeitung, 1908. évf. Hoffm. Leviticuscommentár-járól írt kritikájában.) *Fischer Fülöp*, sárospataki főrabbi.

AZ OMIKE-MENZA ÉLELMISZERKIOSZTÓJA. Az Omike-menza-akadémia — mely a háború kitörése óta hadiétkezőiben naponta 800 személyt lát el teljesen díjmentesen — a háború által különösen sújtott családok részére, kik önálló háztartást vezetnek „élelmiszerkiosztót” tart fenn, melynek élén özv. Kohner Ágostné és báró Dirsztay Béláné állanak, míg az ügyvezetést Sváb Imréné,

Schwartz Gyuláné, újpesti Wolfner Józsefné és dr. Frenkl Gyuláné látják el. Ezen élelmiszerkiosztóban havonta 250 család kap különböző élelmiszert nagyobb mennyiségben. A legutóbbi kiosztás április 23-án volt, mely alkalommal liszt, árpakása, köles, dara, tea, kávé, káposzta és szappan jutott az egyes családoknak. A kiosztásnál minden alkalommal báró Dirsztay Béla, a menza elnöke, dr. Hevesi Simon és dr. Neumann Árminné társelnökök is jelen vannak és a vezetőségen kívül különösen Spitzer Edéné, Léderer Rudolfné, szili Stein Manóné, dr. Hevesi Simonné, dr. Schwartz Dávidné és Hecht Adolfné buzgólkodnak.

MAJOR J. GYULA, az Orsz. izr. tanítóképző tanárának április 9-iki szerzői szimfónikus estélye nagy sikerrel zajlott le. Valamennyi napilap feltétlen elismeréssel nyilatkozott a kiváló zeneszerző műveiről. Helyszűke miatt a lapokat nem idézhetjük, csak konstatáljuk, hogy mind kiemelik Major bő invencióját, nagy tudását és az est nagy sikerét.

LEVÉL KONSTANTINÁPOLYBÓL. Tekintetes Szerkesztőség! Alulírott ezennel kérem a T. Szerkesztőséget, hogy az ittlelvő magyar-osztrák zsidó fiúk nevében az alábbi sorokat közölni szíveskedjék:

Mély hálával és hódolattal tartozunk a Konstantinápolyi Izraelita Leányegyletnek, mely minket oly gyönyörű fogadtatásban és ünnepségben részesített ez év peszach két estélyén. Nem tudjuk mindazt szóval kimondani, nem tudjuk mivel megköszönni, nem tudunk elég dicséretet mondani azon felejthetetlen kedves hölgyeknek, akik e nehéz időkben a legnagyobb nehézségek közepette a legnagyobb fáradtsággal és buzgalommal rendezték szederjeinket és láttak el bennünket e nagy ünnep alkalmával, mely felejthetetlen lesz előttünk.

Konstantinápoly, 1918 március 31. *Salgó Tivadar*

AZ IZR. HITKÖZSÉGI TISZTIVISELŐK ÉS ALKALMAZOTTAK ORSZÁGOS EGYESÜLETE legutóbb tartott előjárósági ülésén elhatározta, hogy az Egyesület közgyűlését f. é. május hó 7-ére hívja egybe, melynek tárgya az új választások megejtése lesz. Ugyancsak ez ülésen döntött a segélyezésekre megállapított összeg szétosztása felett is.

ADOMÁNYOK. Prager Ferencné 200 K-át küldött be hozzánk Kiss József születésnapja alkalmából az Omike-menza három diákja részére. Jászai Mari 40 K-át az Omike diákétkezője számára. Fuchs Antalné, Szeged, 10 K-át küldött be hozzánk a jeruzsálemi szegények javára.

* HYMEN. Dr. Molnár Jenő, az ismert kiváló író, lapunknak is régi munkatársa, házasságot kötött Schönfeld Kláival Budapesten.

Feuerstein Kálmán, a kolozsvári Zsidó Ifjak Köre megajapítója és titkára, a Csíkmadarasi Faipar R.-t. igazgatósági tagja eljegyezte Kerpner Erzsikét Siklósról.

Fiatal leányok üdülő otthona Lőcsén (Szepes m.)

Gyönyörű hegyvidék a Tatra közelében. Kitűnő ellátás, tej-, hízó- és fekvő kurák, gondos felügyelet, különféle szórakozások. Francia, német és zongora-tanfolyamok. Prospektust küld:

Kohn Teréz igazgatónő, Lőcse

Peterdi Andor költeményei megrendelhetők a **Mult és Jövő** kiadóhivatalában.

Lovag Wahl Oszkár és neje, gyermekeik: Henrik és Vera, csepeli Weiss Manfréd és gyermekei: Elsa férj. Mauthner Alfrédné, Jenő, Marianne férj. báró Kornfeld Mórinné, Alfons, Daisy és Edith, valamint vejei: Mauthner Alfréd és báró Kornfeld Móric és unokái mély fájdalommal tudatják, hogy szeretett anyja, anyósuk, nagyanyjuk és dédnagyanyjuk

lovag Wahl Albertné szül. Eidlitz Ernestine

április hó 19-én jobblétre szenderült.

Földi maradványait április hó 21-én, vasárnap, déli 12 órakor a Kerepesi-úti izr. temető halottsházából örök nyugalomra helyeztük.

Özv. Seifensieder Mórinné szül. Breitner Kunigunda fájdalomteltlen jelenti a maga és családja nevében, hogy forrón szeretett áldottlelkű jó férje

Seifensieder Mór

szép életének 82-ik és boldog házasságának 54-ik évében elhunyt.

A megboldogult hült tetemeit a rákoskereszturi izr. temető szertartásterméből helyeztük nyugalomra.

Grüner A. Henrikné szül. Seifensieder Hermin, Szepes Béla, dr. Glücksthal Samuné szül. Seifensieder Róza, özv. Berkes Samuné szül. Seifensieder Jenny gyermekei. Seifensieder József, özv. Modern Miksáné testvérei. Grüner A. Henrik, dr. Glücksthal Samu vejei. Szepes Béláné szül. Hermann Elsa menyee. Özv. Deutsch Lajosné, özv. Breitner Józsefné, özv. Breitner Sámuelné sógornői. Dr. Rónai Sándorné szül. Glücksthal Lily, dr. Rónai Sándor, dr. Glücksthal Andor, Glücksthal Erzsébet, Berkes György unokái.

HALÁLOZÁSOK. Egerszalóki dr. Czigler Ármín, a fővárosi ügyvédi kar egyik régi tekintélyes és népszerű tagja, 66 éves korában Budapesten meghalt. Élete a munkálkodás szakadatlan láncolata volt. Nem volt az a kulturális és humanitárius mozgalom, amelyből Czigler Ármín ki nem vette volna részét. A király is kitüntetésben részesítette, jutalmul munkás életének nagyszerű eredményeiért a magyar nemességet adományozta neki.

Özv. lovag Wahl Albertné, a jótékonyágáról ismert nemesszívű matróna április hó 19-én elhunyt. A temetés a fővárosi előkelőségeinek impozáns részvételével ment végbe, a gyászoló hozzátartozók, köztük lovag Wahl Oszkár és csepeli Weiss Manfréd, ebből az alkalommal is jelét adták humánus érzésüknek és az elhunyt matróna szellemében nagy összegeket fordítottak jótékony célokra.

Somogytúri Kunffy Adolfné, a kaposvári izr. nőegylet elnöknője, aki egy negyedszázadon túl a nőegylet élén nemes lelkének teljes hevéllel szolgálta a jótékonyág ügyét, április hó 15-ikén elhunyt.

Raab Mór gyöngyösi tanító, aki három generációt részesített héber oktatásban, elhunyt. Temetése az egész város és a vidék nagy részvétele mellett folyt le.

K Ö Z G A Z D A S Á G.

A MAGYAR ÁLTALÁNOS HITELBANK 1918. évi április hó 3-án tartott rendes közgyűlése a társasági alaptőkének 120.000.000 K-ról 160.000.000 K-ra emelését határozta el.

A MAGYAR ORSZÁGOS BANK R.-T. 1917. évi mérlege 2.642,832 K tiszta nyereséggel zárult. A közgyűlés elhatározta, hogy 6% osztalék kifizetésére 1,566.400 K, a tartalékalap javadalmazására 400,000 K, a nyugdíjalap javára 100,000 K fordíttassék.

AZ ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG a napokban tartotta évi rendes közgyűlését gróf Csekonics Endre v. b. t. t. elnöklésével. Berzeviczy Albert v. b. t. t., igazgatósági tag a kormányzótestület, valamint a részvényesek nevében üdvözölte Ormódy Vilmos vezérigazgatót, aki a múlt év decemberében 60. évfordulóját töltötte be annak, hogy a Társaság szolgálatába lépett. A múlt évben elért 7.341,917'66 K összes nyereségből 3.200,000 K fordítatik a részvényesek osztalékára s e szerint minden részvényre 800 K évi osztalék esik.

A JELZÁLOGHITELBANK KÖZGYŰLÉSE. A Magyar Jelzáloghitelbank április 3-án tartotta báró dr. Madarassy-Beck Gyula elnöklésével évi rendes közgyűlését. A forgalomban levő kétszázezer részvény után egyenként 24 korona osztalék fizetetik.

AZ URIKÁNY-ZSILVÖLGYI MAGYAR KŐSZÉNBÁNYA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG az 1917. évben elért 3.371,000 K-nyi tiszta nyereségből 16.000,000 K-nyi részvénytőke 5 százalékos kamatoztatására 800,000 koronát fordít, 6 százalékos felülosztalékra 960.000 K, az értékcsökkenési számlán 700,000 K, az alkalmazottak nyugdíjalapjára 100,000 K.

A MAGYAR ÁLTALÁNOS TAKARÉKPÉNZTÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG 1917. üzletéve 12.472,963'21 K bruttó nyereséget eredményezett (tavaly 8.975,438'03), amelyből 4.500,657'21 K tiszta nyereség mutatkozik, a tavalyi 3.110,493'91 K-val szemben. A részvénytársaságok 37 K-val = 7'4% (tavaly 34 K = 6'8%) váltatnak be.

AZ ANGOL-OSZTRÁK BANK főtanácsa jóváhagyta az 1917. évi zárszámadásokat. Az 1917. üzleti év tiszta nyeresége 21.401,502'43 K, azaz 4.795,975.31 K-val nagyobb, mint az előző évben. 23.516,534'78 K tiszta nyereség, azaz 4.915,942.12 K-val több, mint az előző évben. Osztalék részvényenként 26 K (tavaly 24 K volt).

AZ „ADRIA“ M. KIR. TENGERHAJÓZÁSI RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNAK a közgyűlés elé terjesztett évi jelentése szerint még mindig szünetel rendes üzeme s gőzösei csak a hadvezetőség számára teljesítenek szolgálatot. 2.059,609'26 K állt a közgyűlés rendelkezésére. Az ideai részvénytársaságot 10 koronával váltják be.

A MAGYAR VÁROS- ÉS KÖZSÉGFEJLESZTÉSI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG közgyűlése az 1917-ik üzletév 1.552,093.87 K-át kitevő tiszta nyeresége alapján részvényenként 32 K osztalék kifizetését határozta el. Az igazgatóság Gárdonyi Henrik és Zádor Jenő cégvezetőket igazgatóhelyettesekké, Krón Aladár főtisztviselőt cégvezetővé, Surányi Miklóst pedig társulati titkárrá nevezte ki.

A NASICI TŐKEEMELÉSE. A Neuschlosz-féle Nasici Tanningyár és Gőzfűrésztársaság 15.000 darab új részvény kibocsátásával, 3 millió koronával 10 millió koronára emeli fel alaptőkéjét. A közgyűlés Szécsi Pált egyhangúlag beválasztotta a társaság igazgatóságába.

„UNIO“ ÉLET- ÉS GYERMEKBIZTOSÍTÓ INTÉZ T M. SZ. múlt hó 24-én tartotta LV. rendes közgyűlését dr. Alexander Bernát egyet. tanár elnöklése mellett. A zárószámadás szerint új szerzemények 9.532,000 koronával az előző évi produkció háromszorosát érték el; az intézeti vagyonszerzés ugyancsak tetemes emelkedést mutat és 1.527,884'41 K-ra rúgott; a nyers díjbevétele 3,384.334'25 K; esedékes tőkék és káresetekért 2.352,471'34 K fizettetett ki.

A FABANK MÉRLEGE. A Magyar Fakereskedők Hitelintézete Részvénytársaság megállapította az intézet 1917. évi mérlegét, mely 4.799,733'88 K tiszta nyereséggel zárul. Az igazgatóság osztalékképpen részvényenként 28 K-t (14%) fizet a tavalyi 21 K-val (10 $\frac{1}{2}$ %) szemben.

A KERESKEDELMI BANK közgyűlése az igazgatóság javaslatára elhatározta, hogy a rendelkezésre álló 21.799,052 K tiszta nyereségből 190 K osztalékot fizet.

ÚJLAKI TÉGLA- ÉS MÉSZEGETŐ RÉSZVÉNYTÁRSULAT. A március hó 23-án vágvécsei Wellisch Alfréd középítési tanácsos elnöklete alatt megtartott közgyűlés elhatározta, hogy részvényenként 15 K osztalék fizetessék ki. Az igazgatóságba új tagul dr. Erős Sándort, a felügyelőbizottságba Fényes Arthurt, Vágó Józsefet és Wágner Marcellt választották be.

A KŐBÁNYAI GŐZTÉGLAGYÁR TÁRSULAT közgyűlése elhatározta, hogy a kimutatott 444,797'97 K tiszta nyereségből részvényenként 15 K, azaz 7 és fél százalék osztalékot fizet ki.

HIRDETMEŊY

MAGY. KIRÁLYI OSZTÁLYSORSJÁTÉK II. Sorsjáték

100,000 SORSJEGY. 50,000 NYEREMÉNY

A magy. kir. osztálysorsjáték II. sorsjátékának sorsjegyeit megküldöttük a főárúsitóknak és a sorsjegyek a mai naptól kezdve azok útján megszerezhetők. A huzások, melyek nyilvánosak és mindenkor reggel 9 órakor kezdődnek, a „Pénzügyi Központ“ tanácstermében (IV., Deák Ferenc-u. 1.) tartjuk. Budapest, 1918 ápr. 21.

A m. kir. pénzügyminiszter képviseletében:
PÉNZINTÉZETI KÖZPONT

Schmidt s. k.

Schober s. k.

Szaj-és-fogápolásra kizűndő a
Födormentha-Lysoform

TEXAS KÉZIDARÁLÓ

A „Texas“ gyorsdaráló a jelenkor legjobb és legolcsóbb darálója, mindenféle magot, kukoricát, búzát, zabot, árpát megőröl. Ára 100 K. Csomagolás és postaszállítási költség 6'42 K. Árjegyzék ingyen és bérmentve. Kapható:

KIRÁLY ALAJOS utóda KIRÁLY SÁNDOR
cégnél,
Budapest, VI. kerület, Felsőerdősor-utca 6. szám.

ÉKSZERÉSZ, ARANY- ÉS EZÜSTMŰVES ADLER J.

VESZÉK gyöngyöt, briliánsokat és mindennemű nemeskőveket vagy platinát, aranyat és ezüstöt a legmagasabb árban.

MŰHELY ÉS RAKTÁR;
BUDAPEST, V., DOROTTYA-UTCA 10.
TELEFON: 37-19.

TRIZNYA JÓZSEF

díszcsizmaspecialista, francia cipész.
Budapest, IV., Veres Pálné-utca 7. sz.

Villanyvilágítási zavarokat azonnal megszüntet, lakásberendezéseket készít

„Koprurum“ műszaki iroda

Budapest, VI. kerület, Gyár-utca 2. sz.

Telefon: 157-71, 157-72.

Femdrótlámpák.

Félwattos lámpák.

CSATÓ ISTVÁN női ruha divatterme

Budapest, IV., Gróf Károlyi-utca 5. (Múzeum-
körút sarok.)

Elsőrangú fűzősalon, legjobb minőségű és szabású fűzők

SZLOVÁK OTTÓNÉ

Budapest, VIII., Népszínház-utca 53. sz., U. em. 2. (Lift.)

HELLINGER

präciziós-órák a legjobbak

Kapható Budapest, V., Nádor-utca 3.

Ékszer-occasio.

Ékszer-occasio.

Régi könyvtárakat megvásárol SCHLESINGER JÓZSEF Budapest, VII., Király-utca 1. szám

Hajszalakat hölgyek arcáról, karjáról végleg kiirtja felelősséggel „Miracle“ törv. védett módszerével **Pollák Sarolta** kozmetikai intézete Andrassy-út 38. I. (Párisi árúházzal szemben). Ártalmatlan, fájdalom nélküli kezelés. Rögtöni hatás. Vidékre a szert utasítással díszkréten küldi. SZÉPSÉGÁPOLÁSA: arcgőzölés, arcmasszázs. Szeplők, pattanások, miltesszerek, összes szépséghibák kezelése. A kúrákhoz szükséges szerek szétküldése. 15 évi működés.

FOGAK szápad és gyökéreltávolítás nélkül, 10 évi jótállással. Arany koronák és arany hidakat legújabb amerikai módszer szerint készít: **GROSSMANN S.** és fogorvos: **dr. KÁLI H. P. Budapest, csak VII., Erzsébet-körút 50, I. emelet.** Foghúzás teljesen fájdalommentesen, tartós fogtömések. Mérsékelt árak. Vidékiek 24 óra alatt kielégítettnek

Kézzel hímzett vagy előrajzolt HORVÁT ÁKOS

dívatos női blúzok, női ruhák, gyermekruhák, ernyők, valamint függönyök, vitrageok, ágy- és asztalterítők, kertipárnák és egyéb kézimunkákat olcsón vásárolhat üzletemben.

BUDAPEST, VII., Erzsébet-körút 24.
Fióközleteim: IV., Vámház-körút 6.
Kossuth Lajos-u. 6. V., Lipót-körút 18.

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

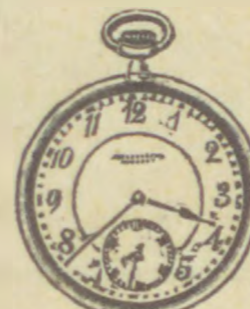
• CHRONOGRAF
• REPETITION ÉS
ZSEBÉBRESZTŐK

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és díszóragyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATORÁK, GYÜRÜ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Használt zongorát, pianinót, cimbalmot és harmoniumot vagy bármely egyéb hangszert új hangszere becserelének vagy készpénzért megveszünk
Telefon József 60-68

STERNBERG hangszer-gyár, Budapest, VII., Rákóczi-út 60. szám.

Népművészeti állandó kiállítás.

Régi torontái: tvilimszőnyegek, régi arany és színes hímzések, katrincák, arany- és ezüsthímzésű kötének. Azonkívül népviseleti ünneplő-ruhákba öltözött bábúk.

==== Kövesiné =====

Budapest, IV. ker., Korona-utca 3. szám.

ZÁLOGCÉDULÁKAT

briliánsról, gyöngyökről, bármilyen ékszerről, úgyszintén ruhaneműekről és szőnyegekről a legmagasabb árban veszek. — Ékszerek és órák nagy választékban olcsón kaphatók.

ADLER SÁNDOR ékszerész és órás-specialista
Budapest, VI. kerület, Király-utca 44. szám.

Lisztes József

szücsmester

Budapest, IV., Váci-utca 46.

Ajánlja saját műhelyében készült dúsan felszerelt kész szőrmeárú-raktárát. Mindennemű szőrmeárúk és téli ruhák nyári gondozásra elfogadtatnak.

CSAK
"MUZEUMKÖRUT 5.
szám alatt van
Csángó Henrik Bőröndös
Cím fontos, mert fióküzlet nincs

Mindenki főzhet ===== pipereszappant

könnyű módszerrel, utasításunk szerint, Carboninnal, pontos utasítást küldünk, kockázat kizárva. 1 1/2 kg szappanhoz Carbonin és illatosító 7 K. Mosószappanhoz, lúgkészítéshez előírás 3 K. — Kapható Honvéd-drogéria, Budapest, I., Attila-körút 2. Török-gyógyszertár, Király-utca 12.

Gyermekdivat-szalón. Különlegességek fiú- és leánykaruhákban. Eredeti modellek fiatal lányok részére.

Pressburger E.

:: Budapest ::
IV., Kígyó-tér 4. (Félemelet.)

Telefon
15-51

SALZER J.

Telefon
15-51

:: Papírszalvéta-gyár ::
Budapest, IV., Ferenc József-rakpart 15. sz.

WELS, BUDAPEST

VI., Váci-utca 27., 33. (Piarista-palota.)

Iparművészeti különlegességek. Arany-, ezüst-, márvány-, bronz-, bőr- és furnir-dísz tárgyak

Haladás tanintézet

Budapest, VI., Gróf Zichy Jenő-u. 19

Szaktanítás. — Nyelvek. — Korrepetálás. — Hölgyeknek külön tanfolyam.

előkészít polgári-, reál-, kereskedelmi iskolai, gimnáziumi magánvizsgálatokra, érettségire

MEGNYILT EURÓPA SZÁLLODA KÓSER ÉTTERMEI

NAGYMEZŐ-UTCA 9.
SZERECSEN-U. SAROK

Kitűnő konyha. — Polgári árak. — Állandóan csapolt sör. ===== PFEIFER

Ponyvakölcsönzés

mérsékelt
kölcsöndíj mellett

FALUDI ÉS ELEK zsáknagykereskedők,
BUDAPEST, V., Nagykorona-utca 22. sz.
Telefonszám: 82-37. Sürgőnycim: „Segel”

==== Gabonaszák, gyapjúzsák
==== legolcsóbb beszerzése =====

Szalmazsák

és meleg
takarók foglyok részére

ELŐKÉSZÍTŐ, KORREPETÁLÓ S TOVÁBBKÉPZŐ

LEÁNYISKOLA

VEZETŐ: SEBES ERZSÉBET
ELŐKÉSZÍT MAGÁNVIZSGÁRA, ÉRETTSÉGIRE.

:: BUDAPEST, ::
VIII., GYULAI PÁL-UTCA 6. SZ.
:: TELEFON: JÓZSEF 38—89. ::

Zelizyné Rady Adél

női divatműterme

Budapest, IV., Kecskeméti-u. 13.

Telefon: József 34—67. szám.

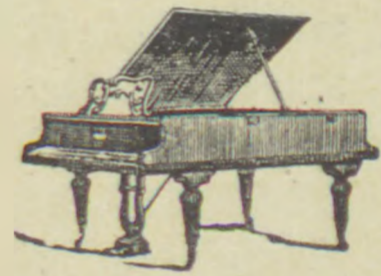
Képkerepező GOLDNER,

Budapest, V. kerület,
Gizella-tér 4. szám.

Berlini Kozmetikai Intézet

Hajszálak eltávolítása véglegesen villannyal. Hámlasztó-
kúra. A legeredményesebb szépségápolásért garáncok-
„Marion” szörvesztő ára 15 K, „Marion” fehérítő krém
ára 6 K, „Marion” hámlasztó ára 15 K. Törv. védve.
Hoffmann Marian, Budapest, VIII., József-körút 43.
Telefon: József 49—51.

Kitünő gyártmányú új
és használt **zongorák,**
pianinok állandó raktára
Gál Imre, Budapest,
VIII., Tisza Kálmán-tér 29.

GLÜCK GYULA

Budapest, VII., Akácfa-utca 4. sz.
Telefon: József 64—07.

Nagyothallóknak nélkülözhetetlen a világhírű akusztik-
hallókészülék

DEUTSCHE AKUSTIK - GESELLSCHAFT

:: magyarországi raktára ::

PÜRCHER ÉS FRITSCH

hölgyfodrászok, Budapest, V., Dorottya-utca 1.
(Gerbeaud-palota). Telefon: 76-37. Fióküzlet:
IV., Kossuth Lajos-utca 21. (Astoria-szálló).
Telefon: 127-01.

Fél transzformáció fültől
fülig külsőleg. Hátul betét
gyanánt is alkalmazandó.
Ára 150 K.

Műtermünkben a leg-
kitünőbb és legmodernebb
hajmunkák készülnek,
amelyek nem különböz-
tetők meg a természetes
hajtól. Hajpótlékaink fe-

lülmulhatatlan művészi kivitelűek.

Az ország minden részében a legelittebb hölgyközönséggel állunk
összeköttetésben és számtalan elismerőlevéllel és kitüntetéssel iga-
zolhatjuk művészi munkánkat.

Levélbeli megrendeléseket pontosan és azonnal esz-
közlünk. — Kipróbálás díjtalan, vételkényszer nélkül.

Árjegyzék hajmunkák és szépségápolási cikkekről
ingyen és bérmentve.

Transzformáció a legökéletesebb ter-
mészetes fekvéssel. Cégünk felülmul-
hatatlan speciálitása. Ára 200 K.
Különleges színek mint szőke vagy
összel vegyített hajak. Ára 240 K.
Legcélszerűbb hajpótlék saját hajak
megkíméléséhez.

HATSCHKEK és FARKAS
BUDAPEST, IV., KÁROLY-KÖRÚT 26

Telefon
142-78

Szemüvegek,
orrcsíptetők

orvosi rendelésre is.

Optikai
cikkek.

•• Teljes ••
mozgószínház-
berendezések.

ELESETT HŐSÖK

exhumálását és hazaszállítását teljes szavatosság mellett legolcsóbb díjakkal, engedélyek megszerzésével eszközli:
STARK J. hat. engedélyezett irodája
Budapest, VII. ker., Rákóczi-út 64. szám.

Mielőtt
rendelne fűszer-, festék- és gyarmat-
árú cikkek, forduljon árajánlatért:
STERN HENRIK nagykereskedőhöz
Budapest, VIII., Röck Szilárd-utca 6. sz.

Kefék, seprők, kicsinyben és nagyban áruk
mellett **ZAFIR SOMA** kefenagykereske-
désében, Budapest, VI., Király-utca 16. sz.
I. udvar. Telefon: 13-65

KOHN INTERNÁTUS

izr. leánynevelő-intézet bennlakók és üdülő
leányok részére
Prospektus
rendelkezésre **LŐCSE** Alapított: 1904. évben

KELETI J. Budapest, IV., Koronaherceg-utca 17.
Alapítva 1878. Telefon 13-76.
Modern orthopaediai és műleges végtagkészítő műterme és
orvos-sebészeti műszer és kötszer-gyáros. Különleges gyárt-
mányai: Keleti-féle szab. mű ábak, munka műkar és műkezek a
legújabb szabadalmazott rendszer szerint. Orthopaediai készülékei,
cs. és kir. szab. Keleti-féle sérvkötők, haskötők, gummigörccsérharis-
nyák, lúdtalpbetétek, mankó és mankóbotok stb. Betegtoló- és ön-
hajtókocsik rokkantak és amputáltak részére. Villanyozó-készülékek,
valamint az összes betegápolási cikkek nagy választékban, eredeti
gyári árak mellett

Szalámi

elsőrendű marhahúsból (száraz) . **K 15** kilónként
elsőrendű marhahúsból (félszáraz) **K 13** kilónként

Reissenberger Gusztáv szalámigyárában
Budapest, VI., Sziv-utca 45. szám. Telefon: 21-22.

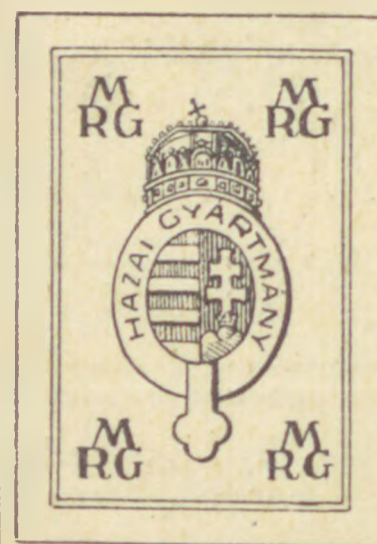
RÖSER-TANINTÉZET

a) Felsőkereskedelmi, b) Polgári iskola, c) Nevelő-
internátus. — **Beiratások június 20-ától.** —
Értesítőt küld: RÖSER-tanintézet, Budapest, VI.,
Aradi-utca 10. szám

Magyar
törölő-
gummi

Magyar címer
a védjegye!
Magyar diák
csak ezt vegye!

VÉDJEJEGYE:

Kapható
minden
papirke-
reskedés-
ben.

Magyar rug-
gyantaárúgyár
r.-t. Budapest.

CSALÁDI HÁZAK, villák, bérházak, ipari és
gyártelepek, internátus, szanatórium, áruházaknak
s a többi megfelelő objektumok forgalmi vállalata
HUSZÁR A. Budapest, V., Zrínyi-utca 1. szám.
Gresham-palota. Telefon 81-08. Lakás-, üzlethelyi-
ség- és ingatlanhirdető-vállalat. Elsőrangú ajánlatok.
A főváros legmegbízhatóbb vállalata

KERTÉSZ JÓZSEF szücs

Budapest, IX., Üllői-út 9. sz. (Kálvin-tér közelében)
Szücs- és szörmeárúk nagy választékban. Mindennemű
alakítás és javítás elfogadtatik. Szörmeárúk megóvása

Régiségek Silbermannál

IV., Mechmed szultán-út
(Múzeum-körút) 17. sz.

Minek jár lyukas harisnyában?

Minek stoppol? 6 pár lyukas magas harisnyáért 4 pár,
6 pár lyukas, rövid harisnyáért 3 pár,
teljesen új fejjel ellátott harisnyát adunk vissza, amit félcípőben is
viselhet. A kijavított harisnya páronként 1'60 K. Nem szabad
levágni a harisnya fejét, még ha teljesen rongyos is. Tegyen kísér-
letet. Nem fogja megbánni. Törvényileg védve.
Csak mosva fogadjuk el a harisnyákat!

Harisnyajavító, Horváthné. Budapest, Bálvány-utca 8.

Ő kir. Fensége Mária orleánsi hercegnő kam. szállítói

Keifel & Hirsch

Budapest, IV., Váci-utca 12. szám.

Nagy raktár kész fűzőkben. úgyszintén mértékre ké-
szítve a régi jó szövetekből 100 koronától feljebb.